

Tšekkiläisten nuorten slovakin kielen ymmärtämisestä ja kieliasteista

Alina Jokela
Syventävien opintojen tutkielma
Slavistiikka ja baltologia
Humanistinen tiedekunta
Helsingin yliopisto
Syyskuu 2020

Tiedekunta – Fakultet – Faculty Humanistinen tiedekunta	Koulutusohjelma – Utbildningsprogram – Degree Programme Kielten maisteriohjelma	
Opintosuunta – Studieriktning – Study Track Slavistiikka & baltologia		
Tekijä – Författare – Author Alina Jokela		
Työn nimi – Arbetets titel – Title Tšekkiläisten nuorten slovakin kielen ymmärtämisestä ja kieliaseenteista		
Työn laji – Arbetets art – Level Syventävien opintojen tutkielma	Aika – Datum – Month and year Syyskuu 2020	Sivumäärä– Sidoantal – Number of pages 48 +2
Tiivistelmä – Referat – Abstract Tässä tutkielmassa käsitellään vuoden 1990 jälkeen syntyneiden tšekkiläisten nuorten aikuisten kokemuksia slovakin ymmärtämisestä ja suhdetta slovakin kieleen. Tšekkoslovakian hajoaminen vuonna 1993 muutti kielitilannetta Tšekissä huomattavasti, sillä slovakki katosi esimerkiksi tiedotusvälineistä lähes kokonaan. Ennen tätä tšekki ja slovakki olivat olleet kaksi tasavertaista kieltä. Yleinen uskomus on, että nuorten slovakin ymmärtäminen heikkenee koko ajan, mutta toisaalta slovakialaisten muuttoliike Tšekkiin työn tai opiskelujen perässä on lisännyt nuorten arkielämän kontakteja slovakinkielisten kanssa. Tutkielmaa varten haastateltiin 16 tšekkiläistä heidän kontakteistaan ja asenteistaan slovakin kieltä kohtaan. Haastattelut olivat semi-strukturoituja ja tehtiin keväällä 2019 ja keväällä 2020. Noin puolet haastateltavista asui tai oli kotoisin Prahan alueelta, kun taas puolet oli Brnon alueelta, joka on lähempänä Slovakian rajaa. Tutkielmassa selvitetään, ovatko nuorten tšekkiläisten kontaktit slovakin kielen kanssa muuttuneet Tšekkoslovakian hajoamisen jälkeen, kun kielitilanne muuttui merkittävästi. Tutkimuskysymyksiä ovat, millaisia kontakteja haastateltavilla on slovakin kielen kanssa, kuinka hyvin he tuntevat ymmärtävänsä sitä ja vaikuttavatko asenteet slovakin ymmärtämiseen. Tutkielmassa pyritään myös selvittämään, onko kielellisellä hegemonialla tai asymmetrialla vaikutusta asenteisiin slovakin kieltä kohtaan. Kontaktitilanteita tšekkien ja slovakien välillä tutkitaan reseptiivisen kaksikielisyyden näkökulmasta. Tämä tarkoittaa sitä, että kahden eri kielen puhujat ymmärtävät toisiaan keskustelutilanteessa, vaikka osapuolet puhuisivat omaa äidinkieltään. Tämän on todettu toimivan tšekkien ja slovakien välisessä kanssakäymisessä, sillä tšekki ja slovakki ovat toisilleen lähimmät sukulaiskielet ja keskenään pitkälle ymmärrettävissä. Tutkielmassa käsitellään kieliä erikseen, mutta myös niiden yhteistä historiaa ja kehitystä. Tutkimus on laadullinen, ja analyysitapana on käytetty teoriaohjaavaa sisällönanalyysia. Haastattelujen perusteella pyritään selvittämään, kuinka usein tšekkiläiset nuoret ovat kontaktissa slovakin kielen kanssa arjessaan, ja millaisia keskustelutilanteet ovat. Tutkielmassa pyritään selvittämään, onko ymmärtämisessä eroa sukupolvien välillä, tai vaikuttaako vastaajan asuinpaikka kontakteihin ja asenteisiin. Näiden lisäksi tutkitaan, mitkä asiat aiheuttavat ongelmia keskustelutilanteissa, ja millaisia ratkaisuja tällaisissa tilanteissa on keksitty. Asenteista pyritään selvittämään konkreettisesti millaisena nuoret pitävät slovakia, mutta myös heidän ajatuksiaan siitä, millainen näiden kahden kielen tulevaisuus on heidän mielestään. Haastattelujen perusteella tšekkiläisillä nuorilla on hyvin positiivinen suhde slovakia kohtaan. Tutkielman toinen tärkeä tulos on, että reseptiivinen kaksikielisyyden toimii edelleen tšekkiläisten nuorten ja slovakialaisten keskustelutilanteissa. Kaikki haastateltavat olivat keskustelleet slovakialaisen kanssa ongelmitta, kun kumpikin osapuoli käytti omaa kieltään. Yllättävää on, että alueellinen ero ymmärtämisessä oli suhteellisen pieni, vaikka murrejatkumon takia voisi olettaa, että lähempänä Slovakian rajaa asuvat tšekkiläiset ymmärtäisivät slovakia paremmin. Kielellinen hegemonia tai valta-asema ei ollut kovin näkyvää, mutta sen saattoi huomata siinä, että vastaajat vitsailivat slovakin kielestä. Kukaan ei myöskään ollut harkinnut muuttavansa Slovakiaan opiskelujen perässä. Sen sijaan oletus siitä, että slovakialaiset tulevat opiskelemaan Tšekkiin parempien koulujen takia, oli vahva.		
Avainsanat – Nyckelord – Keywords tšekki, slovakki, sosiolingvistiikka, kieliaseenteet, reseptiivinen kaksikielisyyden		
Säilytyspaikka – Förvaringställe – Where deposited Helsingin yliopiston kirjasto – Helda/E-thesis		
Muita tietoja – Övriga uppgifter – Additional information		

Sisällys

1 Johdanto	4
1.1 Tutkimuskysymykset ja työn tavoite.....	5
1.2 Aineisto ja sen keruu	6
1.3 Haastateltavien taustatiedoista	7
1.4 Analyysimenetelmät.....	8
2 Teoriatausta	8
2.1 Aikaisempi tutkimus.....	9
2.2 Reseptiivinen kaksikielisyys	10
2.3 Kieliasenteet ja kieli-ideologiat.....	11
2.4 Kieli-ideologiat Tšekissä.....	11
2.4.1 Slovaki – hyvin läheinen mutta vieras kieli?.....	12
2.4.2 ”Tšekkoslovakki” nykypäivänä.....	13
2.5 Kielellinen hegemonia vai asymmetria?	14
3 Tšekki ja slovakki kontaktissa.....	15
3.1 Tšekin kieli.....	16
3.2 Slovakian kieli.....	17
3.3 Tšekin ja slovakian erot ja yhtäläisyydet	17
3.4 Kaksikielinen Tšekkoslovakia.....	20
3.5 Tšekkoslovakian hajoaminen	21
3.5.1 Valtasuhteiden jakautuminen Tšekkoslovakiassa	22
3.5.2 Samettiero.....	24
3.6 Tšekki ja slovakki vuoden 1993 jälkeen	24
3.7 Slovakian kieli Tšekissä.....	26
4 Slovaki tšekkinuorten arjessa	28
4.1 Tšekkiläisten nuorten kontaktit slovakian kielen kanssa	29
4.2 Kielen valinta keskustelutilanteissa.....	29
4.3 Kielelliset haasteet.....	31

5 Haastateltavien slovakin ymmärtämisestä.....	32
5.1. Erot sukupolvien välillä.....	32
5.2 Kirjoitettu vai puhuttu slovakki?	34
5.3 Alueelliset erot	35
6 Slovaki – hassu, söpö ja pehmeä kieli	36
6.1 Asenteet ja oletukset.....	36
6.2 Slovaki - vieras kieli?	39
6.3 Tšekin ja slovakin suhde tulevaisuudessa	41
7 Johtopäätökset	42
Resumé	44
Lähdekirjallisuus	46
Liite: Haastattelurunko	49

1 Johdanto

Tässä työssä tutkin tšekkiläisten nuorten aikuisten asenteita slovakian kieltä kohtaan, ja kuinka hyvin he tuntevat ymmärtävänsä sitä. Tšekki ja slovakki ovat lähimmät sisaruskielet ja ne ovat keskenään pitkälle ymmärrettävissä. Tšekkoslovakian hajoamisen jälkeen tšekkien ja slovakien kielikontaktit ovat kuitenkin vähentyneet erityisesti tiedotusvälineissä, ja melko yleinen oletus on, että slovakian ymmärtäminen Tšekissä heikkenee koko ajan, ja jotkut jopa pelkäävät keskinäisen ymmärrettävyyden tulevaisuudessa olevan lähes mahdotonta (Nabelkova 2007: 56). Usein vanhemman sukupolven edustajat Tšekissä kokevat, että nuoret eivät enää ymmärrä slovakia sillä tasolla kuten he ymmärtävät. Toisaalta paljon slovakialaisia nuoria lähtee opiskelamaan tai töihin Tšekkiin, mutta toisin päin muuttoliike on huomattavasti harvinaisempaa.

Tšekkoslovakia hajosi rauhanomaisesti vuonna 1993 Tšekin ja Slovakian tasavalloiksi. Valtioiden välit ovat pysyneet sen jälkeen hyvinä, ja suhteet tšekkien ja slovakien välillä ovat yleisestikin lämpimät. Vaikka Tšekkoslovakia hajosi, näiden kahden valtion suhdetta kuvailaan usein edelleen ”isovelji–pikkuveli -suhteeksi”, sillä Tšekkoslovakian aikaan Tšekki oli osavaltiona se vahvempi ja päätöksiä tekevä osapuoli, kun taas Slovakialle ”pikkuveljen” asemassa ei annettu yhtä lailla vastuuta ja omaa päätäntävaltaa. Tämä heijastui myös kielikysymykseen Tšekkosloveniassa, sillä tšekin kieli oli vahvempi slovakkiin nähden noin kaksi kertaa suuremman puhujamääränsä ansiosta. Tänäkin päivänä tšekkiä puhuu äidinkielenään noin reilu kymmenen miljoonaa ihmistä, kun taas slovakia noin reilu viisi miljoonaa.

Kielikysymystä ei mielestäni tule sivuuttaa, kun pohditaan näiden kahden valtion tulevaisuutta. Yhteisten kielisuhteiden säilyttäminen on kannattavaa jopa talouden kannalta. Esimerkiksi kulttuurimarkkinoilla yhteinen asiakaskunta kattaa yhteensä 15 miljoonaa kuluttajaa kahden erillisen ryhmän sijasta. Kaksikielisyys näkyikin edelleen esimerkiksi viihteessä ja populaarikulttuurissa. Erityisesti viihdeteollisuudessa Tšekin ja Slovakian valtioiden rajalla ei ole juurikaan väliä. Esimerkkeinä tästä ovat Tšekin ja Slovakian yhteiset tv-kilpailut kuten *Česko Slovensko má talent* ja *The Voice Česko Slovensko*, joissa kilpailijoina ja tuomareina on molempien kansalaisuuksien edustajia. Näissä ohjelmissa käytetään myös molempia kieliä rinnakkain. Viime aikoina tšekkien ja slovakien yhteys on näkynyt paljon myös nykymusiikissa, ja erilaisten artistien yhteistyöprojektit valtion rajoihin katsomatta ovat olleet suosittuja. Tähän syynä ovat varmasti tšekin ja slovakian kielten samankaltaisuus ja keskinäinen ymmärrettävyys.

Tšekkoslovakian hajoamisen aikaan ja juuri sen jälkeen syntyneet ovat tällä hetkellä nuoria aikuisia, ja muutosta slovakian ymmärtämisessä on ehkä alkanut tapahtua eniten heidän kohdallaan. Siksi aihe on myös melko tuore ja ajankohtainen, sillä Tšekkien ja slovakien toistensa kieliin kohdistamia asenteita erityisesti nuorten kohdalla ei ole tutkittu vielä kovin paljon. Tutkielmaani varten haastattelin tšekkiläisiä vuoden 1990 jälkeen, mutta ennen vuotta 2000 syntyneitä nuoria heidän kielikontakteistaan ja asenteistaan slovakian kieltä kohtaan. Tämän lisäksi tutkin näiden kahden kielen suhdetta ja kontakteja Tšekin nyky-yhteiskunnassa. Selvitän aikaisempien tutkimusten pohjalta, millainen asema slovakian kielellä on Tšekissä, ja miten sitä käytetään virallisissa yhteyksissä kuten koulutuksessa ja työelämässä.

1.1 Tutkimuskysymykset ja työn tavoite

Tutkimuskysymykseni ovat: 1) Millaisia ovat tšekkiläisten nuorten aikuisten kielikontaktit slovakian kanssa, 2) kuinka hyvin he itse tuntevat ymmärtävänsä slovakia ja 3) millaiset asenteet heillä on sitä kohtaan.

Tarkoitukseni on selvittää haastattelemalla tšekkiläisiä nuoria aikuisia, kuinka usein he kohtaavat slovakian kieltä arjessaan ja millainen suhde heillä on siihen näiden kontaktien myötä muodostunut. Tutkin, onko slovakian ymmärtäminen Tšekissä heikentynyt vain kielikontaktien vähenemisen takia, vai onko asenteilla merkitystä haluan ymmärtää slovakia. Pyrin myös selvittämään, toimiiko reseptiivinen kaksikielisyys (ks. 2.2) edelleen nuorten tšekkiläisten ja slovakialaisten välisissä keskustelutilanteissa.

En testaa vastaajien kielitaitoa, vaan haluan kuulla erityisesti heidän arkipäivän kontakteistaan ja siitä, miten he itse kokevat suhteensa slovakkiin. Uskon ymmärrettävyyteen vaikuttavan enemmän sen, onko henkilö tekemisissä slovakian kielen tai sen puhujien kanssa säännöllisesti, kuin että kielet olisivat muuttuneet. Luultavasti nuorten asenteisiin ja kontakteihin vaikuttaa se, millä alueella Tšekissä kyseinen henkilö on elänyt ja varttunut, esimerkiksi onko hän asunut Prahassa vai Brnossa alueella. Brno sijaitsee Määrin alueella, joka on lähempänä Slovakian rajaa, kun taas Praha sijaitsee Böömissä.

Koska haastateltavat eivät ole eläneet Tšekkoslovakian aikaa, on myös vanhempien asenteilla ja kertomuksilla mahdollisesti merkitystä nuorten asenteisiin slovakian kieltä kohtaan. Toisaalta, vaikka kielillä oli Tšekkoslovakiassa lain mukaan tasa-arvoinen asema yhteiskunnassa, ei kielitilanne käytännössä ollut täysin symmetrinen. Tutkin hieman myös sitä, vaikuttaako

tšekin kielen valta-asema Tšekkoslovakiassa edelleen nuorten asenteisiin slovakia kohtaan. Tutkin aihetta hieman kielellisen hegemonian käsitteen kautta.

1.2 Aineisto ja sen keruu

Olen kerännyt aineistoa pääasiassa Prahassa keväällä 2019 ja Brnossa keväällä 2020. Yhden haastattelun tein Suomessa kotonani Helsingissä. Haastattelun runko löytyy tämän tutkielman lopusta liitteenä. Haastattelin kuuttatoista eri alojen opiskelijaa tai hiljattain valmistunutta. Haastattelut kestivät noin 15 minuuttia, minkä jälkeen keskustelimme usein aiheesta vielä vähän vapaammin. Haastattelut eivät olleet siis kovin pitkiä, mutta tahdoin valita haastateltavia eri taustoista ja opintoaloilta ja tehdä siksi useamman haastattelun.

Haastattelut tehtiin joko kotonani, haastateltavan kotona tai jossain julkisessa tilassa, kuten yliopistolla tai puistossa mahdollisimman epämuodollisesti ja keskustelevasti. Kielenä käytettiin tšekkiä, ja haastattelut nauhoitettiin haastateltavien luvalla. Kerroin haastateltaville, että käsittelen vastaukset anonymisti ja kukaan ei ole tunnistettavissa tutkielmassani. Litteroin haastattelut ja tuhosin nauhoitukset tietosuojakäytäntöjen mukaisesti, kun tutkielma oli valmis. Tutkielmassa käytetyt lainaukset ovat kirjoittajan kääntämiä.

Haastattelukysymykseni muotoilin ensin suomeksi, minkä jälkeen käänsin ne tšekiksi. Eräs tšekkiläinen suomen kielen opiskelija tarkasti niiden oikeakielisyyden ja varmisti, että kysymykseni ovat sellaisia, joihin saan myös toivotunlaiset selkeät vastaukset. Haastatteluissa käytin suomenkielisistä kysymyksistä poiketen teitittelymuotoa niiden haastateltavien kanssa, joita en tuntenut entuudestaan. Saman ikäisten teitittely ei ole yleensä pakollista, mutta mielestäni se sopi haastattelutilanteeseen paremmin.

Vastaajilta kysyttiin samat kysymykset haastattelurungon mukaisesti samassa järjestyksessä, mutta lähes kaikilta kysyttiin vielä joitain tarkentavia kysymyksiä. Haastattelut olivat siis semi-strukturoituja. Useasti keskustelimme aiheesta vielä vähän vapaammin varsinaisen haastattelun jälkeen. Tein myös epävirallisesti joitakin taustahaastatteluja, joiden tarkoitus oli karottaa aihepiiriin liittyviä teemoja. Näihin haastattelin kahta Tšekissä asuvaa slovakialaista opiskelijaa. Heidän vastauksiaan ei oteta huomioon analyysissä, ellei toisin mainita. Haastattelukysymykset eivät olleet ennalta päätettyjen teemojen mukaisessa järjestyksessä, vaan luokitelin vastauksia vasta myöhemmin analysoidessani aineistoa.

Kerroin haastateltavilleni tutkivani heidän slovakian kielen kontaktejaan, kuinka hyvin he kokevat ymmärtävänsä slovakia ja mikä on heidän suhteensa siihen. Haastateltavat vastasivat

kysymyksiini rohkeasti, ja kukaan ei vaikuttanut olevan millään tavalla kiusaantunut mistään kysymyksestä. Ehkä myös sillä, että olin ulkomaalainen haastattelija, voi olla merkitystä siinä, että haastateltavat puhuivat kokemuksistaan hyvin vapaasti. Jos haastattelija olisi ollut tšekki tai slovakki, olisi asetelma ollut hieman erilainen. Toisaalta, vaikka haastattelujen vastauksia käsitellään tässä tutkimuksessa anonyymeinä, aito keskustelutilanne kasvatusten saattoi ehkä hieman vaikuttaa siihen, että vastaajat eivät esittäneet kovin kärkkäitä mielipiteitä. Esimerkiksi Mira Nábělková ja Marian Slobodan nettiaineistoista (2013) kerätyt esimerkit olivat paljon latautuneempia, sillä ne saattoivat olla täysin anonyymejä.

1.3 Haastateltavien taustatiedoista

Haastattelin tutkimukseen vuoden 1990 jälkeen syntyneitä nuoria tšekin puhujia. Tarkoitus oli haastatella sellaisia ihmisiä, joilla ei ole kokemusta tai muistikuvia Tšekkoslovakian ajasta, joten valitsin siksi haastateltavat, jotka olivat syntyneet vuoden 1990 jälkeen ja ennen vuotta 2000. Vanhin haastateltava oli syntynyt vuonna 1992 ja nuorin 1998. Haastateltavien suhteellisen pienestä ikäerosta johtuen näiden jaottelu iän perusteella ei ollut mielekäästä. Haastateltavien taustatiedoista otettiin huomioon pääasiassa vain asuinpaikka ja joltain osin koulutusala. Vanhempien kotipaikalla ja äidinkielellä ei lopulta ollut merkitystä, sillä kaikilla vastaajilla molemmat vanhemmat olivat syntyneet Tšekin alueella ja myös heidän äidinkieltensä oli tšekki. Kellään ei siis ollut slovakinkielisiä lähisukulaisia.

Kaikki haastateltavani olivat äidinkieleltään yksikielisiä tšekin puhujia ja syntyneet ja kasvaneet Tšekissä. Jaoin haastateltavat böömiläisiin ja määriläisiin sen mukaan, kummalla alueella he ovat asuneet suurimman osan elämästään. Böömiläiset haastateltavat olivat kaikki myös kotoisin kyseiseltä alueelta, mutta kaksi määriläisistä haastateltavista asui tällä hetkellä Prahassa eli Böömin puolella. Käsitelen heitä silti määriläisinä tässä tutkielmassa, sillä he olivat käyneet vähintään peruskoulun ja lukion Määrin puolella ja heidän vanhempansa asuivat siellä edelleen.

Pyrin löytämään haastateltavia erilaisilta koulutusaloilta, jotta saisin laajemman ja monipuolisemman otoksen. Kuusi haastateltavista opiskeli tai oli valmistunut tekniikan alalta ja viisi vastaajista oli kieltenopiskelijoita. Loput vastaajista olivat opiskelleet yhteiskuntatieteitä, luonnontieteitä ja oikeustieteitä tai eivät olleet korkeakouluopiskelijoita haastatteluhetkellä.

1.4 Analyysimenetelmät

Tutkielmani on kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus. Laadullisessa tutkimuksessa yleinen analyysimenetelmä on sisällönanalyysi, ja tämä sopi hyvin menetelmäksi myös tähän tutkielmaan. Sisällönanalyysi voi olla aineistolähtöistä, teorialähtöistä tai teoriaohjaavaa. Aineistolähtöisessä sisällönanalyysissä ei oteta huomioon aikaisempaa tietoa tai teoriaa, lukuun ottamatta mahdollista analyysin toteuttamiseen käytettävää teoriaa. Tässä tavassa pyritään luomaan teoreettinen kokonaisuus nimenomaan valitun aineiston perusteella. Teorialähtöisessä tavassa taas nimensä mukaisesti keskitytään analysoimaan aineistoa johonkin aikaisempaan teoriaan nojaten, ja teoriaa testataan uudessa kontekstissa. Teoriaohjaava taas on tavallaan näiden kahden tavan välimuoto. Tämä tarkoittaa, että analyysi ei pohjautu täysin teoriaan, mutta se toimii apuna, ja aikaisempi tieto ohjaa analyysia. Se ei ole myöskään täysin aineistolähtöistä analyysiä, sillä aikaisempia tutkimuksia tai teoriaa ei jätetä huomioimatta analyysissä. (Tuomi & Sarajärvi 2009: 91–100.) Valitsin tavaksi käsitellä aineistoani teoriaohjaavan analyysin, sillä näin sain analyysistäni tasapainoista, koska tutkimukseni kannalta aikaisemmat tutkimukset ovat keräämäni aineiston lisäksi yhtä tärkeässä asemassa.

Kuten aikaisemmin on mainittu, kysymyksiä ei jaoteltu teemoittain vielä haastatteluvaiheessa, vaan luokittelin ja teemoittelin vastaukset vasta kerätystä aineistosta. Analyysiluvuissa 5, 6 ja 7 käsittelen haastatteluja reseptiivisen kaksikielisyyden näkökulmasta ja selvitän, kuinka paljon haastateltavat ovat olleet kontaktissa slovakian kielen kanssa ja onko kieliasenteilla ollut vaikutusta slovakian kielen ymmärtämiseen. Vertailen analyysissä tuloksiani aikaisempien tutkimusten tulosten kanssa. Erityisesti tutkimukset, jotka ovat käsitelleet tšekkiläisten ja slovakialaisten välistä reseptiivistä kaksikielisyyttä ja kieliasenteita sekä -ideologioita, toimivat apuna omassa analyysissäni. Näitä termejä käsittelen tarkemmin seuraavassa luvussa.

2 Teoriatausta

Käsittelen tässä luvussa aikaisempia tutkimuksia aiheesta ja esittelen käyttämäni teoreettisen käsitteistön. Tärkeitä käsitteitä tutkimuksessani ovat reseptiivinen kaksikielisuus, kieliasenteet ja -ideologiat, kielellinen hegemonia sekä asymmetria. Selitän, miten nämä kyseiset käsitteet ilmenevät Tšekin ja sen kielen kontekstissa.

2.1 Aikaisempi tutkimus

Tšekin ja slovakin keskinäistä suhdetta Tšekkoslovakian aikana on tutkittu melko paljon varsinkin jälkikäteen, mutta nykytilannetta valtion hajoamisen jälkeen ei vielä niin paljon. Ennen Tšekkoslovakian hajoamista aihetta on tutkinut esimerkiksi Viera Budovičová 1970- ja 1980-luvuilla. Tšekin ja slovakin kielten eroista kuten kieliopista ja leksikkoeroista on kirjoitettu paljon, mutta ne eivät ole pääosassa omassa tutkimuksessani. Kaksikieliset perheet ovat myös suosittu tutkimuksen aihe liittyen tšekin ja slovakin puhujien väliseen suhteeseen.

Nykypäivänä aiheen uranuurtajana tunnetaan slovakisti Mira Nábělková Prahan Kaarlen yliopistosta. Hän on tutkinut slovakin kielen asemaa Tšekissä ennen vuotta 1993 ja myös nykypäivänä. Hänen kirjansa *Slovenčina a čeština v kontakte. Pokračovanie príbehu, 2008* (Slovakki ja tšekki kontaktissa. Jatkoa tarinalle) on mahdollisesti kattavin aiheesta kertova teos tällä hetkellä. Hän on kirjoittanut myös useita artikkeleita liittyen slovakin kieleen Tšekissä Tšekkoslovakian hajoamisen jälkeen. Nábělková on myös tutkinut kollegansa Marián Slobodan kanssa reseptiivistä kaksikielisyyttä tšekin ja slovakin välillä, esimerkiksi slovakin käyttöä tšekinkielisessä mediassa artikkelissaan *Receptive multilingualism in 'monolingual' media: managing the presence of Slovak on Czech websites, 2013* (Reseptiivinen monikielisyys ”yksikielisessä” mediassa: slovakin läsnäolon käsittely tšekkiläisillä nettisivuilla). Tässä heidän tutkimuksensa käsitellään myös kieliasepteita näiden kahden kielen käyttäjien välillä. Muuten reseptiivistä kaksikielisyyttä tšekin ja slovakin välillä on tutkittu melko vähän.

Tom Dickinsin tutkimus *Češi a slovenština* (Tšekit ja slovakki) vuodelta 2009 on laaja tutkimus slovakin ymmärtämisestä Tšekissä. Tutkimuksessa on otettu huomioon neljä eri ikäluokkaa. Nuorimmat heistä ovat olleet 15-vuotiaita eli syntyneet vuonna 1994. He ovat siis syntyneet suurin piirtein samaan aikaan kuin tutkielmani vastaajat. Tutkimus toimii yhtenä vertailukohtana omiin tuloksiini. Dickinsin tutkimus sopii vertailuun hyvin myös siitä syystä, että se on ilmestynyt noin kymmenen vuotta ennen omaa tutkielmaani, ja tässä ajassa ymmärtämisessä on voinut tapahtua jo paljon muutoksia.

Aihealueeltaan lähimpänä omaa tutkimusta on mahdollisesti Jana Eichlerován pro gradu - tutkielma *Slovenština do škol – K vývoji česko-slovenského pasivního bilingvismu u nejmladší generace po rozdělení Československa* (Slovakkia kouluihin – Tšekin ja slovakin passiivisen kaksikielisyyden kehityksestä nuorimmassa sukupolvessa Tšekkoslovakian hajoamisen jälkeen) Prahan yliopistosta vuodelta 2010. Eichlerován tutkimuksessa keskitytään pääasiassa lasten slovakin kielen ymmärtämiseen ja ”Slovakkia kouluihin” -kieliprojektiin, mutta myös slovakin kieleen tšekkiläisessä yhteiskunnassa ja reseptiiviseen kaksikielisyyteen.

2.2 Reseptiivinen kaksikielisyys

Tutkin tšekin ja slovakin suhdetta reseptiivisen kaksikielisyyden näkökulmasta. Kaksikielisyys käsitetään yleensä siten, että henkilö osaa kahta eri kieltä äidinkielen tasoisesti. Reseptiivinen kaksikielisyys taas tarkoittaa, että keskenään keskustelevat henkilöt voivat tulla ymmärretyksi käyttämällä omaa äidinkieltään, joka on eri kuin toisella (ten Thije & Zeevaert 2007: 1). Tätä ilmiötä voidaan kutsua myös passiiviseksi kaksikielisyudeksi, sillä henkilö ei välttämättä osaa käyttää toista kieltä itse aktiivisesti, esimerkiksi ei osaa kyseisen kielen kielioppia tai lausua sitä oikein, mutta ymmärtää puhuttua ja kirjoitettua kieltä lähes täysin. Myös sanaa semikommunikaatio on käytetty tästä ilmiöstä. Ilmiötä on tutkittu erityisesti pohjoismaisten kielten kohdalla. Ruotsin, norjan ja joskus myös jopa tanskan puhujien on todettu ymmärtävän toisiaan pääasiassa ongelmitta heidän puhuessaan omia äidinkieliään. (ten Thie & Zeevaert 2007: 7–10, Gooskens 2007: 445.) Joskus taas englannin käyttö *lingua francana* on yleisempää, esimerkiksi saksan ja hollannin välillä, vaikka ne ovatkin läheiset sukulaiskielet (Ribbert & ten, Thie: 74).

Ten Thien ja Zeevaartin (2007:14) mukaan reseptiivisellä kaksikielisyydellä ei ole merkittävää roolia kommunikaatiotapana slaavilaisella ja romanisella kielialueella, mutta koska tšekin ja slovakin kielten erot sekä leksikaalisesti (sanastollisesti) ja foneettisesti (ääntämyksellisesti) vastaavat todella paljon norjan ja ruotsin eroa, en näe syytä, miksi näitä kahta kieltä ei voisi tutkia tästä näkökulmasta. Alaluvussa 3.3. vertaan tšekkiä ja slovakia norjan ja ruotsin kanssa enemmän. Ehkä ten Thie ja Zeevaert tarkoittavat kaukaisempien kielisukulaisten välistä suhdetta, sillä esimerkiksi tšekin ja venäjän välillä ei voida yleisesti puhua reseptiivisestä kaksikielisydestä, sillä ne ovat kielitieteellisesti liian kaukana toisistaan, eikä keskinäinen ymmärrettävyys ole mahdollista, vaikka monia yhtäläisyyksiä muiden slaavilaisten kielten tapaan löytyykin. Reseptiivisessä kaksikielisyudessa tulee huomioida myös kielenulkoiset asiat kuten kulttuuriset ja poliittiset seikat, joten myös sen takia tšekki ja slovakki sopivat tähän vertailuun hyvin. Charlotte Gooskensin (2007: 446) mukaan toisen kielen ymmärrettävyys reseptiivisesti riippuu kolmesta seikasta: 1) kuulijan asenteista kieltä kohtaan, 2) kuulijan kontakteista ja kokemuksista kielen kanssa ja 3) kuulijan oman kielen kielellisestä etäisyydestä toiseen kieleen. Hän kuitenkin huomauttaa, että kielellisen etäisyyden mittaaminen on melko haastavaa, sillä sitä varten ei ole ollut sopivia menetelmiä. Niitä on viime aikoina kehitetty, ja Gooskens on esimerkiksi itse käyttänyt tutkimuksissaan Levenshteinin metodia.

Kielen valinta tilanteessa, jossa käytetään kommunikaatiotapana reseptiivistä kaksikielisyttä, voi myös olla asenteellinen tai poliittinen kysymys. Puhujien asenteet voivat vaikuttaa

siihen, millainen keskustelutilanne valitaan. Reseptiivinen kaksikielisyys on tasa-arvoisin tapa käyttää kieltä keskinäisessä kommunikaatiossa. Keskusteluun osallistujat saavat käyttää omaa kieltään ja *lingua francan* käyttö ei ole välttämätöntä. (Ribbert & ten, Thie: 76). Ribbert ja ten Thije selittävät, että saksan- ja hollanninkielisten kielivalintaan, joka yleensä on lopulta englanti, vaikuttavat myös historialliset taustat, sillä saksan kieli saatetaan edelleen yhdistää toisen maailmansodan tapahtumiin. Tšekkoslovakiassa tšekkien ja slovakkien suhteet olivat pääosin erittäin hyvät, vaikka vallan epätasainen jakautuminen olikin yhtenä syynä yhteisen valtion jakautumiseen. Käsittelen kielellistä hegemoniaa tarkemmin alaluvussa 2.5 ja Tšekkoslovastian hajoamiseen johtaneita syitä alaluvussa 3.5.

2.3 Kieliasenteet ja kieli-ideologiat

Kieliasenteet ovat asenteita, joita ihmisillä on esimerkiksi omaa tai vierasta kieltä, murteita tai niiden puhujia tai kirjoittajia kohtaan. Ne eivät aina siis koske kieltä itsessään, vaan liittyvät yleensä sen ulkopuolisiin tekijöihin. Ihmisten puhettavan on myös tutkittu vaikuttavan ensivaikutelmaan, jonka toiset ihmiset hänestä saavat. (Kalaja 1999: 46.) Paula Kalaja (1999: 47) määrittelee kieliasenteet seuraavasti: ”Yleisesti asenteet on määritelty ihmisten sisäiseksi tilaksi, jonka on aiheuttanut jokin ärsyke ja joka voi myöhemmin ohjata heidän käyttäytymistään. Kieliasenteisiin sovellettuna ärsykkeet ovat kielellisiä, puhetta tai kirjoitusta, ja ihmisen reaktiot niihin joko myönteisiä tai kielteisiä.”

Asenteita voidaan tutkia esimerkiksi yhteisöjen, ihmisten tai ihmisryhmien näkökulmasta. Asenteita voidaan mitata joko suorilla tai epäsuorilla menetelmillä. Suoria menetelmiä ovat esimerkiksi kyselyt ja haastattelut, kun taas epäsuorilla voidaan mitata vaikkapa koehenkilöiden ensireaktiota. Kieliasenteiden ja -ideologioiden suurin ero on ehkä se, että kieliasenteet ovat yksilöllisiä. Ideologiat taas ovat esimerkiksi yhteiskunnan, yhteisön tai tietyn ryhmän luomia ja niistä on tullut rutiininomaisempi käytäntö. (Kalaja 1999: 48–49).

2.4 Kieli-ideologiat Tšekissä

Kieli-ideologioihin Tšekissä on vaikuttanut varsinkin sen historiassa esiintynyt saksalaisvaikutus, joka on ollut vahvaa jo Itävalta-Unkarin ajoista lähtien. Myöhemmin huoli sekä kielen että kansan saksalaistamisesta oli kova uudelleen natsien miehityksen aikaan toisessa maailmanso-

dassa. Halu suojella kieltä kasvaa yleensä sosiaalisen epävarmuuden aikana. Nykyisin keskustelu uhkasta kieltä kohtaan on keskittynyt siihen, tuleeko se ulkopuolelta vai puhujien keskuudesta itsestään. Tšekissä ollaan tällä hetkellä enemmän huolissaan kielen rapautumisesta, esimerkiksi puhujien taidosta käyttää joitain tiettyjä kielioppimuotoja oikein, kuin ulkoisista tekijöistä. Tšekillä on edelleen hyvin vahva asema yhteiskunnassa, joten ulkopuolisen uhan uskotaan olevan pienempi. Tosin englannin käytön määrä on kasvanut voimakkaasti muun muassa monikansallisten yhtiöiden myötä, mutta tšekit ovat mukautuneet siihen, ja oman äidinkielen puhuminen ”vieraille” on alkanut tuntua jopa hankalalta ja englannin käyttö luonnolliselta. (Ne-kvapil 2012: 24–26).

Mielenkiintoista on, että esimerkiksi koulutuksessa opetuskieli on lähes aina silti tšekki ja kielellistä assimilaatiota pidetään osana integraatiota, eikä maahanmuuttajien oman kielen taidon kehittämiseksi ole juurikaan intressejä (Sloboda 2010: 10). Marián Sloboda (2010) listaa kolme hallitsevaa kieli-ideologiaa Tšekissä: kielen ja kansallisuuden suora yhteys, monikielisyys vakiona ja ”Tšekissä puhutaan ja tulee puhua (vain) tšekkiä”. Slovakian kielellä on silti hieman erilainen asema verrattuna muihin alueen vähemmistökieliin (ks. alaluku 4.7).

Slovakialaisten vähemmistöön Tšekissä on yleensä suhtauduttu positiivisesti. Esimerkiksi vuonna 2017 tehdyn tutkimuksen mukaan prahalaisten suhde slovakialaisiin maahanmuuttajiin oli kaikkein positiivisin verrattuna muihin kansallisuuksiin (Leontiyeva & al. 2017: 75). Vertailukohdaksi voidaan ottaa esimerkiksi suomalaisten asenteet viron kieltä ja vironkielistä vähemmistöä kohtaan. Aiheesta on tehty tutkimuksia, ja niissä on todettu, että vironkieliset ovat muihin vähemmistöihin verrattuna ”arvostetumpia” kielisukulaisuuden, kulttuurin ja maantieteellisen läheisyyden takia (Praagli 2017: 21). Sama ilmiö toistuu varmasti myös Tšekissä slovakialaista vähemmistöä kohtaan, sillä nämä samat kriteerit täyttyvät jopa paremmin kuin Suomen ja Viron ja niiden kielten välillä. Esimerkiksi reseptiivisyyttä on suomen ja viron välillä erittäin vähän, sillä ne ovat typologisesti kauempana toisistaan kuin tšekki ja slovakki.

2.4.1 Slovakki – hyvin läheinen mutta vieras kieli?

Tšekkoslovakian hajoamisen myötä slovakista tuli virallisesti vähemmistökieli Tšekissä ja tšekistä Slovakiassa, joten toisen kielen asema virallisena kielenä lakkasi kummassakin tasavallassa (Nábělková 2009a: 2). Vaikka slovakki lasketaankin tänä päivänä usein vieraaksi naapurimaan kieleksi, suhtaudutaan siihen Tšekissä hieman eri tavalla kuin muihin kieliin juuri reseptiivisyyden takia. Tämä ei koske vain keskustelutilanteita tai ihmisten asenteita yleisesti,

vaan slovakilla voi olla erityisasema jopa joissain virallisissa yhteyksissä. Tässä tutkimuksessa keskityn kuitenkin pääasiassa ensimmäiseen, eli slovakin käyttöön ja asenteisiin sitä kohtaan.

Nábělková (2008: 18) kertoo, että usein kysymykseen, onko slovakki vieras kieli, saa vastauksen “on, mutta ...”. Vaikka jo Tšekkoslovakian aikana “yksi kieli” tarkoitti kahta eri kielen tasavertaista muotoa, on silti ollut hankala vastata yksiselitteisesti siihen, tuntevatko tšekit slovakin vieraaksi kieleksi ja toisinpäin, sillä siihen oli totuttu ja sen ymmärtäminen oli niin suurta. Tässä on usein kysymys vain henkilökohtaisesta mieltymyksestä, vaikka tšekkiä ja slovakia pidetäänkin virallisesti kahtena eri kielenä (ks. Ausbau-kielet alaluku 4.3).

Slovakin kieli poistui Tšekin opetussuunnitelmista vuoden 1993 jälkeen. Sen jälkeen siitä on keskusteltu pääasiassa vain äidinkielen kursseilla vieraana kielenä sukulaiskieliä käsitellessä. Joissain oppikirjoissa on käsitelty slovakin kieltä niin, että siitä on annettu esimerkiksi käytännön vertailuja rinnakkaisten tekstien avulla tšekin kanssa. Slovakia kielenä käsitellään kouluissa nykypäivänä vähän, ja silloinkin vain, kun käydään läpi muita slaavilaisia kieliä. Ennen valtion hajoamista tšekkiläisessä opetussuunnitelmassa oli määrätty, että esimerkiksi viidennellä luokalla käsitellään slovakin lausumista, ja kahdeksannella luokalla tarkastellaan tšekin ja slovakin eroja. Kuudennelta luokalta eteenpäin käsiteltiin tämän lisäksi slovakialaista kirjallisuutta. (Eichlerová 2010: 33–34.) Slovakia käsiteltiin silloin siis jo erillisenä kielenään, mutta nyt sitä ei löydä opetussuunnitelmasta juuri lainkaan.

2.4.2 ”Tšekkoslovakki” nykypäivänä

Mira Nábělková (2007) esittää, että kielikeskustelussa on joissain tapauksissa otettu käyttöön uudelleen termi ”tšekkoslovakki”, tšekiksi *českoslovenština* tai slovakiksi *českoslovenčina*. Tällä ei viitata tässä yhteydessä Tšekkoslovakian ajan kielipolitiikkaan, vaan tšekkien ja slovakien koodinvaihtoon nykypäivänä. Koodinvaihto tarkoittaa keskustelussa käytettävää vaihtelua, joka tapahtuu, kun puhujat käyttävät eri kieliopillisiä järjestelmiä tai osajärjestelmiä (Gumperz 1982: 56).

Termiä ”tšekkoslovakki” voidaan käyttää keskustelussa käytettävästä kielestä tai ilmiöstä, jossa tšekin kieli vuorottelee slovakin kanssa ja päinvastoin: se voi olla koodinvaihtoa, koodirajojen puuttumista tai tietyn puhujan idiolekti¹ (Nábělková 2007: 64). Reseptiivinen kaksikie-

¹ Idiolekti on yksilöllinen kielenkäyttötapa tai yksilömurre, joka erottuu muiden saman kielen puhujien kielenkäytöstä. (KS s.v. idiolekti)

lisyys ei aina ole ainoa mahdollinen vaihtoehto tšekkien ja slovakkien välisessä kommunikaatiossa, vaikka se onkin yleensä se tavallisin. On mahdollista, että keskustelutilanteessa puhuja sekoittaa tšekkiä ja slovakia keskenään esimerkiksi sanaston tai rakenteen osalta joko tahallaan tai tahattomasti. Nábělková kuitenkin huomauttaa, että termiä ”tšekkoslovakki” ei ainkaan vielä käytetä kuvaamaan tällaista ilmiötä sanakirjoissa tai tietosanakirjoissa. (Nábělková 2007: 59–60.)

2.5 Kielellinen hegemonia vai asymmetria?

Hegemonia tarkoittaa johtoasemaa ja ylivaltaa. Hallitsevat yhteiskuntaryhmät pyrkivät luomaan kulttuurillisen ylivaltaa ja hallitsemaan muita ryhmiä ideologialla. Kielellinen hegemonia tarkoittaa siis kielellistä ylivaltaa tietyllä alueella, yleensä kansallisvaltiossa. Vain pieni prosentti maailman kielistä on saanut jonkin valtion hallinnon tunnustamisen esimerkiksi viralliseksi tai vähemmistökieleksi, ja vaikka monet maat ovatkin oikeasti monikielisiä, vain harvassa valtiossa on annettu tasavertaiset oikeudet kielivähemmistöille. Usein vähemmistöt pakotetaan kaksikieliseksi valtakielen puhujiksi, jolloin paikalliskielet ovat uhattuina. Nationalistisessa ideologiassa monikielisyys nähdään usein uhkana ja ongelmana. (Eriksen 2016: 313–314.) Kielelliseen hegemoniaan ja asymmetriaan liittyy vahvasti kielenulkoisia seikkoja, kuten valtasuhteet yhteiskunnassa, nationalismi ja historiallinen tausta. Alaluvussa 3.4 tarkastelen syitä, miksi Tšekkoslovakia hajosi. Nämä seikat on syytä ottaa huomioon myös tarkasteltaessa kieliasteiden ja -ideologioiden kehittymistä.

Tšekkoslovakiaa perustettaessa tšekeistä ja slovakeista tulivat lain edessä samanarvoisia, mutta useita vähemmistöjä² ei otettu tässä juuri huomioon. Vuoden 1920 kielilaissa määriteltiin, että valtion kieli oli tšekkoslovakki, jolla oli kaksi alueellista varianttia, tšekki ja slovakki. Käytännössä tasa-arvo näiden kahden kielen välillä ei toteutunut, sillä keskushallinnon kieli oli vain tšekki, ja siitä tuli tästä syystä selkeästi etuoikeutetumpi. Slovakian ollessa ”itsenäinen valtio” vuosina 1939–1945 tšekin kielen asema heikentyi siellä väliaikaisesti. Sodan jälkeen, kun Tšekkoslovakia yhdistyi uudelleen, slovakin asema parani hiljalleen. Täyttää tasa-arvoa ei saavutettu silti vielääkään, sillä tšekki hallitsi lähes kaikissa tilanteissa, ja tšekinkielisillä teksteillä oli vahvempi rooli molemmilla alueilla. Poikkeuksena oli armeija, jossa molemmilla kielillä oli yhtä vahva asema. Liittovaltion perustaminen vuonna 1968 edisti myös kielellistä tasa-

² Muita vähemmistöjä olivat esimerkiksi saksalaiset, romanit ja unkarilaiset (Beger 2003: 5).

arvoa, sillä hallituksen toimivaltuuksia pyrittiin tasaamaan molemmille osavaltioille. Uusi kielipolitiikka pyrki tukemaan molempien kielten käyttöä kummassakin osavaltiossa. Tämän seurauksena myös slovakia alettiin käyttää Tšekin puolella, eikä vain toisinpäin kuten aikaisemmin. Ihmiset alkoivat tottua muun muassa kaksikielisiin uutislähetyskäsittelyihin. (Berger 2003: 5–6.)

Tilannetta Tšekkoslovakiassa ei mielestäni voi täysin luonnehtia kielelliseksi hegemoniaksi, ainakaan jos tutkitaan vain tšekin ja slovakian välistä suhdetta, sillä toinen kieli näistä kahdesta ei ollut suoranaisesti alistettuna, vaikka epätasa-arvoa valtion alkuaikoina olikin. Toisaalta ”yksi kansa, yksi kieli” ajattelu oli taustalla siinä, että pyrittiin luomaan yksi yhteinen kieli, joka Tšekkoslovakian tapauksessa oli kahden kielen tasa-arvoinen käyttö yhteiskunnassa. Kielellisen hegemonian kuvaus sopii kuitenkin Tšekkoslovakiaan siinä mielessä, että muut vähemmistökielet jätettiin kielensuunnittelun ulkopuolelle.

Tšekin ja slovakian välistä suhdetta voidaan pitää enemmän ehkä ”vain” asymmetrisenä, sillä valtasuhteen tšekin ja slovakian välillä aiheuttaa ja on aiheuttanut niiden puhujien lukumäärän ero. Slovakiin verrattuna tšekin puhujamäärä on ollut pitkään noin kaksinkertainen. Tšekin voidaan sanoa olevan ”suurempi” kieli myös historiallisesti, poliittisesti ja kielellisen kontekstinsa takia. Mira Nábělková (2007: 54) esittää kolme selittävää syytä, miten tämä kontrasti on vaikuttanut näiden kahden kielen asymmetriaan yhteiskunnassa: 1) kahden kielen erilaiset tehtävät ja asema erilaisten yhteisöjen sisällä historian eri aikoina, 2) kuinka halukkaita tai kykeneviä tšekin ja slovakian puhujat ovat hyväksymään toistensa kielen sekä 3) eri asteet, joilla yhden kielen kielijärjestelmä on vaikuttanut toiseen. Tutkielmassani käsitelen näitä kaikkia eri syitä.

3 Tšekki ja slovakki kontaktissa

Tšekin ja slovakian samankaltaisuuteen ovat vaikuttaneet niiden melko pitkä rinnakkaiselo ja vaikutus toisiinsa historiallisten ajanjaksojen aikana. Vaikka tšekkien ja slovakien elo saman valtion nimen alla olikin melko lyhyt, vain 68 vuotta, on heidän kielelliset suhteensa olleet hyvin läheisiä jo keskiajalta lähtien (Berger 2003: 1). Näiden kahden kielen suhdetta ja kontakteja ja niiden kehittymistä voidaan tutkia esimerkiksi ”sukulaisuuden” tai ”läheisyyden” kautta. Sukulaisuudella viitataan usein yhteiseen genealogiseen taustaan, kun taas läheisyys on seu-

rausta kielikontakteista ja kielten välisistä vaikutteista. Tšekin ja slovakin suhde on ollut epäsymmetrinen useiden tekijöiden takia. Tšekki on vaikuttanut slovakkiin paljon enemmän kuin päinvastoin kaikkina rinnakkaiselon aikakausina. (Nábělková 2014: 62.)

Tässä tutkielmassa keskityn pääasiassa kieltenvälisiin kontakteihin nykypäivänä, mutta on tärkeä ottaa huomioon joitain seikkoja näiden kielten yhteiselosta myös historiassa. Tässä luvussa käsittelem tšekin ja slovakin kieliä yhdessä ja erikseen, sekä sitä, miten Tšekkoslovakian hajoaminen vuonna 1993 muutti kielitilannetta.

3.1 Tšekin kieli

Tšekin kieli, *čeština*, kuuluu indoeurooppalaisten kielten slaavilaiseen haaraan. Puolan ja slovakin kanssa se kuuluu länsislaavilaisiin kieliin. Nykytšekki on kodifioitu 1800-luvun alkupuolella, mutta sen morfologia ja fonetiikka ovat säilyneet melko muuttumattomina 1600-luvulta lähtien. Tämä koskee nimenomaan kirjakieltä, sillä puhekieli eroaa nykykirjakiielestä paljon. Tšekin kieli voidaan jakaa kolmeen eri muotoon: kirjatšekki (*spisovná čeština*), puhetšekki (*hovorová čeština*) ja yleistšekki (*obecná čeština*) (Sussex & Cubberley 2006: 533).

Suuria askelia kielen kehityksessä tehtiin tšekin suhteen 1400-luvun uskonpuhdistuksen myötä, kun Raamattua alettiin kääntää kansankielelle. Kirjakielen kehittämisessä keskityttiin purismiin eli pyrittiin poistamaan saksalaisperäisiä aineksia kielessä. Tällä ajalla tärkein kieleen vaikuttanut henkilö oli Jan Hus, joka kehitti diakriittijärjestelmän yksinkertaistamaan ortografiaa. Tšekistä tuli jo silloin muun muassa hallinnon, tieteiden ja taiteiden kieli. Jan Husin toiminnalla oli vaikutus kielen kodifointiyrityksiin jo 1500-luvulla. Merkittävänä teoksena pidetään *Kralicen raamatunkäännöstä*, sillä sen kieli muistuttaa jo erittäin paljon nykytšekkiä. (Nuorluoto 2003: 76–78.)

Germanismeista pyrittiin taas eroon 1800-luvulla. Purismi sai kannatusta myös muiden austroslaavilaisten kansojen ja kielten puhujien keskuudessa. Syynä tähän oli juuri poliittinen tilanne Itävalta-Unkarissa, mikä vaikutti tšekkien lisäksi muun muassa sloveeneihin ja kroaatteihin. Saksan kielellä oli valtiossa selkeä valta-asema kielellisesti ja kulttuurillisesti ja sen pelättiin uhkaavan alueella puhuttuja vähemmistökieliä. (Nuorluoto 2003: 74–82.) Tämä kansallisen heräämisen aikakausi on yksi merkittävimmistä seikoista, joka määrittelee myös nykyistä kieli-ideologiaa Tšekissä (Nekvapil 2012: 22). Kuten luvussa 2.4 todettiin, Tšekin kielen suunnittelua ohjaa vahva käsitys kansan ja kielen yhteydestä.

3.2 Slovakian kieli

Slovakki, *slovenčina*, on tšekin kielen lähin kielisukulainen. Nämä kaksi kieltä ovat kieliopiltaan, fonetiikaltaan ja leksikoltaan hyvin samanlaiset kielet. Slovakian kielen kehitys kulkee osittain samaa polkua tšekin kanssa, sillä vaikka Slovakia kuuluikin pitkään Unkarille, olivat esimerkiksi sen hallintokielenä jo 1400-luvulla tšekki ja latina. Uskonpuhdistus levisi myös Slovakiaan, ja sitä kautta myös siellä puhuttuun tšekin kieleen, jolla oli jo siinä vaiheessa joitain slovakialaisia piirteitä. (Nuorluoto 2003: 83.)

Slovakialaiset piirteet alkoivat kuitenkin lisääntyä kielessä 1500- ja 1600-luvuilla. Vähi-tellen Slovakiaan muodostui kolme eri kulttuurimurretta: länsislovakialainen, keskislovakialainen ja jesuiittaslovakki. Ensimmäinen muodostui, kun tšekin kieleen levisi paikallisia murteita. Keskislovakialainen kulttuurimurre syntyi sen rinnalle, kun taas jesuiittaslovakki muodostui vastauskonpuhdistuksen seurauksena. Lähimpänä nykyslovakkia näistä murteista oli keskislovakialainen murre. (Nuorluoto 2003: 83–84.)

Slovakkia yritettiin standardisoida jo vähän ennen 1800-lukua, kun Anton Bernolák kirjoitti kielioppikirjan ja slovakinkielisen sanakirjan. Kuten Tšekissä, myös Slovakiassa kansallisella heräämisellä oli suuri merkitys kielen kehittämiseen 1800-luvulla. Kun Tšekin alue Itä-valta-Unkarista joutui saksalaistamisen kohteeksi, pyrittiin Slovakiaa unkarilaistamaan.

Kansallistunnetta pyrittiin nostamaan oman kielen ja kulttuurin avulla 1840-luvun alkupuolella. Ľudovít Štúr loi vuonna 1846 ensimmäisen slovakian kieliopin. Sitä pidetään nykyslovakian kodifikaationa. Tässä kohtaa slovakki teki selkeän eron tšekkiin. Vaikka kansallisen heräämisen aikaan oli tarkoitus kehittää omaa kieltä unkarilaistamista vastaan ja vahvistaa sen asemaa monarkiassa, oli slovakeilla tarkoitus erottautua myös tšেকেistä kielellisesti ja tätä kautta vahvistaa erityisesti slovakialaista identiteettiä. (Nuorluoto 2003: 85, Gyllin & Svanberg 2000: 109–110.)

3.3 Tšekin ja slovakian erot ja yhtäläisyydet

Tilman Berger (2003: 12) jaottelee tšekin ja slovakian erot ja yhtäläisyydet neljän eri ominaisuuden perusteella:

- 1) Äännejärjestelmät eroavat hieman toisistaan, mutta eroavaisuudet ovat usein säännöllisiä, joten tätä voi verrata yhden kielen murteisiin.
- 2) Morfologisesti kielet ovat hyvin samankaltaisia, sillä niillä on lähes identtiset kielioppikategoriat, jotka eroavat pääasiassa vain taivutuspäätteissä. Slovakissa on hieman säännöllisempi morfologia ja foneemivaihtelua on vähemmän kuin tšekissä.
- 3) Syntaktinen rakenne on lähes identtinen.
- 4) Kielten ydinsanasto on identtinen, mutta eroja ilmenee erityisesti tieteellisessä terminologiassa. Myös lainasanat eroavat toisistaan jonkin verran, sillä esimerkiksi slovakkiin on lainattu paljon sanoja unkarista. Myös sananmuodostuksessa on eroja.

Tšekin ja slovakin eroja voi siis tarkastella vertaamalla kielten leksikaalisia ja foneettisia eroja. Nábělková ja Sloboda tutkimuksessa (2013: 197–198) oli käytetty myös Charlotte Gooskensin käyttämää metodia (2007) näiden erojen laskemiseen. Leksikaalinen ero voidaan laskea kahden kielen rinnakkaisten tekstien sanoista, jotka eivät ole sukulaissanoja. Foneettisia eroja voidaan taas laskea esimerkiksi nauhoitetusta materiaalista ja niistä tehdyistä foneettisista transkriptioista. Tällä metodilla laskettuna tšekin leksikaalinen ero slovakin kanssa on vain 4 %, kun taas toisen länsislaavilaiseen kielen puolan kanssa se on 19 % ja itäslaavilaisen venäjän kanssa 33 %. Tšekin ja slovakin foneettinen ero taas oli tämän tutkimuksen mukaan noin 18 %. Näiden kahden kielen eroa voisi verrata esimerkiksi ruotsiin ja norjaan, sillä niiden leksikaaliseksi eroiksi oli Gooskensin tutkimuksessa laskettu 3 % ja foneettiseksi 23 %. (Nábělková & Sloboda 2013: 198) Keskinäisen ymmärrettävyyden tulisi siis käytännössä olla täysin mahdollista ainakin sillä tasolla, että keskustelu arkipäiväisistä asioista sujuu ongelmitta.

Yksi ongelma on kuitenkin se, että kirjatšekki ja yleistšekki eroavat toisistaan suhteellisen paljon. Myös murteiden välillä on suuria eroja, mikä myös saattaa vaikuttaa slovakin ymmärtämiseen jonkin verran. Myös slovakissa murteet eroavat toisistaan alueittain. Esimerkiksi Slovakiassa itäinen murre on jo melko kaukana esimerkiksi Böömissä puhuttavasta tšekistä, kun taas läntinen slovakin murre saattaa olla hyvinkin lähellä määriläismurteita. Murrerajat eivät siis välttämättä ole kovin jyrkkiä tai niitä ei ole maantieteellisesti. Tätä kutsutaan murrejatkumoksi. (Sussex & Cumberley 2006: 533–543, Trudgill 2004: 3.)

Kieli ja murre voi olla joskus hankala määritellä. Heinz Klossin luoman jaottelun mukaan kielet voidaan jakaa Abstand- ja Ausbau-kieliin. Abstand-kielet eroavat toisistaan usein sanastonsa tai rakenteensa mukaan, kun taas Ausbau-kielet on eroteltu murrejatkumosta muista syistä, esimerkiksi poliittisella päätöksellä. Tšekki ja slovakki voidaan luokitella Ausbau-kie-

liksi, sillä vaikka ne muodostavat puolan kanssa murrejatkumon, niitä pidetään eri kielinä poliittisista, kulttuurisista, sosiaalisista ja historiallisista syistä. Näillä kielillä on myös omat hyväksytyt standardimuodot ortografioineen. (Trudgill 2004: 2–3.) Peter Trudgill antaa esimerkin Slovakian ja Puolan rajoilla asuvista slovakin ja puolan murteiden puhujista. Vaikka he voivat puhua toistensa kanssa ongelmitta, he käyttävät myös sujuvasti oman kieltensä standardisoituja muotoja, jotka eroavat toisistaan jo melko paljon.

Tšekin ja slovakin erot konkreettisesti tekstinäytteissä

Tšekin ja slovakin samankaltaisuus näkyy hyvin seuraavissa tekstinäytteissä. Ensimmäinen on vuonna 2020 ilmestyneen *Příliš osobní známost* -elokuvaa varten sävelletyn kappaleen³ kertosaie, jossa toinen laulaja laulaa tšekkiä ja toinen slovakia samanaikaisesti. Elokuva toimii myös yhtenä esimerkkinä tšekkiläisten ja slovakialaisten yhteistuotannosta kulttuurialalla.

Tšekki

Další rok pryč já se v kruhu točím,
mám silu mám víc si přát.
Hledám směr a přitom cesta je cíl,
mám právo mám víc se smát.
Dostat pár ran no nebejt v tom sám,
mám štěstí mám, že tě láska mám.

Slovakki

Ďalší rok preč ja sa v kruhu točím,
mám silu mám, priat' si viac.
Hľadáš smer a pritom cesta je cieľ,
mám právo mám, viac sa smiať.
Dostať pár rán, no nebyť v tom sám,
mám šťastie mám, že ťa láska mám

Vaikka kyseinen kertosaie on ehkä tarkoituksellisesti luotu niin, että se on molemmilla kielillä lähes sama, on se hyvä esimerkki siitä, että yhtäläisyyksiä löytyy paljon. Luonnollisena esimerkkinä voisi antaa vaikkapa YK:n ihmisoikeuksien yleismaailmallisen julistuksen 1. artiklan:

³ IMT Smile & Nikol Štíbrová: *Příliš osobní známost*, 2020.

Článek 1

Všichni lidé rodí se svobodní a sobě rovní co do důstojnosti a práv. Jsou nadáni rozumem a svědomím a mají spolu jednat v duchu bratrství.

Článok 1

Všetci ľudia sa rodia slobodní a sebe rovní, v ich dôstojnosti a právach. Sú obdarení rozumom a svedomím a majú navzájom konať v duchu bratstva.

Suom. *Kaikki ihmiset syntyvät vapaina ja tasavertaisina arvoltaan ja oikeuksiltaan. Heille on annettu järki ja omatunto, ja heidän on toimittava toisiaan kohtaan veljeyden hengessä.* (YK:n ihmisoikeuksien julistus 1998.)

3.4 Kaksikielinen Tšekkoslovakia

Tšekin ja slovakin yhteinen historia voidaan jakaa kuuteen eri ajanjaksoon (Nábělková 2014: 64):

- 1) Aika ennen kodifikaatiota
- 2) Aika standardislovakian kodifikaation jälkeen
- 3) Ensimmäinen jakso yhteisen ”Tšekko-slovakian” valtion aikana vuodesta 1918
- 4) Toisen maailmansodan aikainen hetkellinen Tšekkoslovakian hajoaminen
- 5) Toinen jakso Tšekkoslovakian valtion aikana vuodesta 1945
- 6) Aika Tšekkoslovakian hajoamisen jälkeen vuodesta 1993

Kuten alaluku 4.2 osoittaa, slovakin kielen historiasta ei voi kirjoittaa, jos ei mainitse tšekin vaikutusta siihen. Jo 1400-luvulta kielten suhde on ollut asymmetrinen, sillä tšekkiä käytettiin kirjakielenä myös nykyisen Slovakian alueella. Aika ennen kodifikaatiota tarkoittaa siis aikaa keskiajalta 1840-luvulle saakka, jolloin Ľudovít Štúr loi nykyslovakian kodifikaation. Tämän jälkeen kielen kulta-ajaksikin kutsuttu kansallisen heräämisen kausi nosti tšekin asemaa Tšekin alueella Itävalta-Unkarin kaksoismonarkiassa, kun taas Slovakiassa slovakin kieli heikkeni unkarilaistamisen takia ja esimerkiksi kouluissa sen käyttö kiellettiin. Kieltä käytti kirjallisesti vain pieni älymystön joukko. (Berger 2003: 2, Nábělková 2014: 63.)

Tšekkoslovakian historia valtiona alkaa ensimmäisen maailmansodan jälkeen vuodesta 1918, kun Itävalta-Unkarin kaksoismonarkia hajosi ja syntyi uusia valtioita. Tšekkoslovakia koottiin historiallisesti melko erilaisista alueista, mutta suurimpana yhteisenä tekijänä oli nimenomaan kieli. Tšekki ja slovakki olivat lähimmät sukukielet, joten siksi kahden lähes samaa kieltä puhuvan kansan oli näin luonnollista perustaa yhteinen valtio. Tšekin ja slovakin lisäksi

merkittäviä vähemmistökieliä olivat saksa, unkari ja ruteeni. Valtion viralliseksi kieleksi tuli ”tšekkoslovakki”, mutta käytännössä se tarkoitti sitä, että tällä valtionkielellä oli kaksi kirjakielen muotoa, tšekki ja slovakki (Nábělková 2017: 63). Tšekkoslovakiassa tuettiin reseptiivistä kaksikielisyyttä, eikä tarkoitus ollut kuitenkaan kehittää tai luoda yhtä yhteistä kieltä. (Nábělková & Sloboda 2015: 198.)

Kielten oli tarkoitus olla lain mukaan keskenään tasa-arvoisia. Niitä oli tarkoitus käyttää rinnakkain tai lomittain muun muassa mediassa, koulutuksessa, kirjallisuudessa ja kulttuurissa. Osittain tässä onnistuttiin, mutta vasta Tšekkoslovakian viimeisinä vuosikymmeninä. Tšekki ja slovakki olivat alueidensa kirjallisina kielinä, mutta asymmetriaa aiheutti erityisesti yhteisen valtion ensimmäisinä vuosina se, että slovakia kodifioitiin vahvan tšekkiläisvaikutuksen alla ja tšekkiä pidettiin jopa jollain tapaa ”parempana kielenä”. (Berger 2003: 2.) Kuten jo alaluvussa 2.5 mainittiin, slovakki vahvistui hetkellisesti toisen maailmansodan aikaisen Tšekkoslovakian hajoamisen myötä omalla alueellaan, mutta uudelleenyhdistymisen jälkeen vasta vuodesta 1968 eteenpäin kielitilannetta voidaan kuvata tasa-arvoiseksi. Tšekkoslovakian kielitilanteelle viimeisinä vuosikymmeninä olivat ominaista 1) julistus kahdesta tasa-arvoisesta kielestä, 2) kielten vuorottelu liittovaltion yleisradiossa ja muissa tiedotusvälineissä, 3) slovakinkielisten tekstien rutiinivastaanoton lisääntyminen Tšekin puolella, 4) tšekin ja slovakian kirjallisten ja tieteellisten verkostojen laajentaminen ja 5) laaja joukko keskinäisiä kontakteja, mikä johti tšekin ja slovakian rinnakkaiseloon puhujien välisessä viestinnässä heidän omia äidinkieliään käyttäen (Nábělková 2007: 55).

3.5 Tšekkoslovakian hajoaminen

Kommunistisen vallan kaatumista Tšekkoslovakiassa vuonna 1989 kutsuttiin samettivallankumoukseksi, sillä vallanvaihto tapahtui pääasiassa ilman väkivaltaisuuksia. Vuonna 1990 Tšekkoslovakian sosialistinen tasavalta, *Československá socialistická republika*, lakkasi olemasta ja valtiosta tuli Tšekin ja Slovakian liittotasavalta, *Česko-Slovensko*. Tšekin ja Slovakian eroa vuonna 1993 kutsutaan usein samettieroksi samasta syystä kuin vallankumoustakin, sillä sekin tapahtui rauhanomaisesti. Historioitsija Jan Rychlík (2016: 23) selittää, että vaikka tšekkien ja slovakien rinnakkaiselo saman valtion nimen alla sujui ilman konflikteja ja vaikka kulttuurilinen ja kielellinen yhteys olikin suuri, ei Tšekkoslovakiassa ollut tarpeeksi vahvaa yhteistä identiteettiä pitämään näitä kahta valtiota yhdessä enää pidempään.

3.5.1 Valtasuhteiden jakautuminen Tšekkoslovakiassa

Itävalta-Unkari sai loppunsa 1918 ensimmäisen maailmansodan seurauksena ja näin sai alkunsa Tšekkoslovakia. Vaikka tilanne ensimmäisen maailmansodan jälkeen Euroopassa oli sekava ja muutokset olivat suuria, pääasiallinen syy yhteisen Tšekkoslovakian valtion perustamiselle vuonna 1918 oli ollut kahden läheisen kielen tuoma yhtäläisyyden tunne. Se ei kuitenkaan ollut riittävä syy pitämään valtiota kasassa sellaisenaan. Molemmilla kansoilla oli ollut niin vahva omanlainen identiteettinsä, että jatkoa ei yhtenä valtiona pidetty enää mahdollisena. Tšekki oli ollut kuningaskunta⁴ 1200-luvulta saakka ja muodostanut oman identiteettinsä jo silloin, ja liittymisen Itävalta-Unkariin oli tapahtunut enemmän tai vähemmän vapaaehtoisesti. Slovakialla taas ei ollut samanlaista taustaa, ja sen liittäminen Unkariin oli tehty pakotetusti. (Blažek 1996: 143)

Tšekkoslovakiassa vallitsi asymmetria myös taloudellisten ja sosiaalisten olosuhteiden saralla. Tšekin alue oli hyvin teollistunutta, sillä jopa 70–80 % Itävalta-Unkarin teollisuudesta oli keskittynyt sinne. Aluksi Slovakian koulutustaso oli alhaisempaa kuin Tšekin puolella. Väestöstä tšekkejä oli noin 6,9 miljoonaa, saksalaisia 3,1 miljoonaa, slovakkeja 1,9 miljoonaa ja unkarilaisia 0,9 miljoonaa. Lisäksi alueella asui muita vähemmistöjä, kuten ruteeneja ja puolalaisia, joten myös tämä aiheutti haasteita hallinnolliselle kehitykselle. Ideana kuitenkin oli muodostaa yksi kansakunta, joka koostui tšekeistä ja slovakeista, sillä he muodostivat 2/3 väestöstä. Pittsburghin sopimuksessa toukokuussa 1918 oli Slovakialle luvattu autonomia, mutta se ei lopulta toteutunut. Tämä oli yhtenä syynä slovakkien tyytymättömyyteen uuden valtion muodostamisessa. Sen lisäksi Tšekkoslovakian hallitus epäonnistui pyrkimyksissään luoda taloudellinen tukiohjelma Slovakiaan. Samalla Slovakian puolella olleita ulkomaisia yrityksiä siirtyi esimerkiksi Puolaan ja Unkariin, joten ero Tšekin alueeseen kasvoi entisestään. (Blažek 1996: 144.) Suuri osa slovakeista tunsivat olevansa jopa Tšekin orjuudessa ja taloudellisesti hyväksikäytettyinä (Rychlík 2016: 26).

Vuoden 1946 vaaleissa kävi ilmi, että myös poliittiset päämäärät erosivat toisistaan Tšekin ja Slovakian alueilla. Kommunistinen puolue sai vaalivoiton Tšekissä, kun taas Slovakiassa eniten kannatusta sai Demokraattinen puolue. Tšekkien määräenemmistö valtiossa kuitenkin ratkaisi myös tässä asiassa, ja kommunistinen puolue sai lopulta lähes rajattoman vallan vuonna 1948. Kommunistien tavoitteena olikin pienentää taloudellisia eroja alueiden välillä, ja siinä

⁴ Kyseessä on Böömin kuningaskunta, joka vastaa alueeltaan nykyistä Tšekin tasavaltaa.

osittain onnistuttiinkin. Teollisuutta alettiin kehittää myös Slovakian puolella ja elintaso nousi nopeasti. Poliittiset päämäärät eivät silti kuitenkaan täysin kohdanneet, eikä Slovakialle annettu autonomia vuonna 1968 toteutunut käytännössä. (Blažek 1996: 145.)

Syynä tähän oli asymmetria uusissa institutionaalisissa rakenteissa. Tšekkoslovakiassa oli muun muassa ”Tšekkoslovakian tiedeakatemia” ja ”Slovakian tiedeakatemia”, mutta Tšekit eivät nähneet tarvetta omalle, sillä he pitivät liittovaltion instituutioita ominaan, eli juuri tšekkiläisinä. (Blažek 1996: 144.) Myöskään päätöksenteon Praha-keskeisyys ei ymmärrettävästä syystä miellyttänyt slovakkeja. Maailmalla Tšekkoslovakia käsitettiin Tšekkinä, ja Slovakian pyrkimys saada enemmän kansainvälistä huomiota ei myöskään onnistunut yhteisen valtion toisena osapuolena. Jo yhteistä valtiota perustettaessa tšekit näkivät Tšekkoslovakian pääasiassa kansallisvaltionaan, mutta slovakit taas kahden eri kansallisvaltion yhteisenä liittona. (Rychlík 2016: 23–26.) Vuoden 1989 samettivallankumouksen jälkeen yhteiskunnan jännitteet alkoivat tulla esille, ja oli selvää, että Slovakia haluaisi autonomian ja näin ollen liittovaltio heikentyisi. Slovakit eivät kuitenkaan luottaneet tšekkien antavan heille toimivaltaa tähän, ja tšekkiläiset seurasivat ”pikkuveljeään isoveljen tavoin” epäluuloisesti. Jännitteet vahvistuivat päätettäessä valtion uudesta nimestä. (Blažek 1996: 146.)

Ensimmäinen suurempi huomiota herättävä kiista oli niin sanottu ”yhdysmerkkisota”, joka syttyi, kun presidentti Václav Havel vuoden 1990 alussa ilmoitti sanan ”sosialistinen” poistamisesta valtion nimestä *Československá socialistická republika* (Tšekkoslovakian sosialistinen tasavalta) ja ehdotti valtion uudeksi nimeksi *Československá republika* (Tšekkoslovakian tasavalta). Havel ei uskonut tämän aiheuttavan vastustusta, mutta niin lopulta kuitenkin kävi. Slovakian kansallisneuvosto vastusti ehdotusta, sillä he halusivat viestittää maailmalle, että Tšekkoslovakia oli kahden kansallisvaltion liitto eikä vain Tšekin valtio. He tahtoivat valtion nimen yhdysmerkillä, *Česko-Slovenská republika*. Nimi taas ei miellyttänyt Tšekkejä, sillä se muistutti liikaa Münchenin traumasta, jolloin Tšekin maita miehitettiin ja liitettiin natsi-Saksaan. Kompromissina nimeksi päätettiin *Československá federativní republika*, eli Tšekkoslovakian liittotasavalta, mutta tämäkin aiheutti niin suuret mielenosoitukset, että ensimmäistä kertaa slovakialaiset jo väläyttivät idean itsenäistymisestä. Lopulta päätettiin, että tšekinkielinen versio kirjoitetaan ilman yhdysmerkkiä, kun taas slovakialainen versio yhdysmerkin kanssa. (Rychlík 2016: 28–29.)

3.5.2 Samettiero

Vaikka yhdysmerkkisota ei sota sanan varsinaisessa merkityksessä ollutkaan, oli selvää, että nämä kaksi valtiota näkivät historiansa eri tavalla ja olivat huolissaan omasta kansallisesta identiteetistään. Näin myös tulevaisuutta yhdessä oli hankala nähdä. Lopulta ero oli pääasiassa vain poliittinen prosessi, eikä siihen liittynyt suurta dramatiikkaa. Vuoden 1992 parlamenttivaalien tulos viimeisteli päätöksen, kun molemmissa maissa kansallismieliset puolueet saivat suuren suosion. Molempien valtioiden taloudelliset päämäärät olivat erilaiset ja taloudellinen kehitys oli ollut epätasaista, joten tällaisessa tilanteessa oli parempi jatkaa omiin suuntiin. (Ryhčlík 2016: 28–29.)

3.6 Tšekki ja slovakki vuoden 1993 jälkeen

Myös kielitilanne muuttui huomattavasti Tšekkoslovakian hajoamisen myötä, ja tšekin ja slovakin kontaktit vähenivät radikaalisti, kun slovakista tuli virallisen kielen sijasta vähemmistökieli Tšekissä. Toisaalta Tšekin 16. joulukuuta 1992 päätetyssä perustuslaissa ei mainita valtion kieltä lainkaan. Tšekissä tilanne on tässä suhteessa joustavampi kuin Slovakiassa, jossa kielilaissa määritellään slovakki valtion kieleksi, ja vähemmistöille on annettu oikeastaan vain kansainvälisten ihmisoikeussopimusten mukaiset oikeudet. (Berger 2003: 7.)

Vaikka slovakin asema Tšekissä ei muuttunut teoriassa kovin dramaattisesti, sillä oli suuret konkreettiset vaikutukset. Yhteisen valtion aikana esimerkiksi uutislähetykset olivat olleet kaksikielisiä, ja jopa lapset tottuivat kuulemaan slovakia arjessaan. Myös koulutuksessa käytettiin molempia kieliä, mutta hajoamisen jälkeen tämä kaksikielisyys katosi varsinkin Tšekissä lähes olemattomiin, kuten alaluvussa 2.4.1 mainittiin. Tämän myötä erityisesti lasten ja nuorten kontaktit slovakin kanssa vähenivät merkittävästi, ja se on varmasti vaikuttanut nuorten tšekkiläisten slovakin ymmärtämiseen.

Nábělková antaa esimerkkinä artikkelissaan (2009b: 230) tšekkiläisellä elektroniikkaan keskittyvällä root.cz -sivustolla käydyn keskustelun, jossa arvostellaan tietokonepeliä, joka on vihdoinkin käännetty tšekiksi. Ilmeisesti peli on ensin ollut slovakiksi tai jollain muulla kielellä. Nábělková on ottanut esimerkiksi nimimerkillä “banhof” esiintyvän käyttäjän kommentin, jossa hän kuvailee suhdettaan slovakkiin. Kommentti kuvaa hyvin tämänhetkistä käsitystä siitä, mitä nuoret ajattelevat slovakin kielestä.

banhof (neregistrovaný) 17. 3. 2007 21:02

Re: Slovenstina v cechach.. Bohuzel, musim rict, ze se slovenstinou mam pomerne velke problemy, mam-li cist neco slovensky je to pro me velmi narocne a neprijemne, spatne se mi na text ve slovenstine soustredi (navody, wiki, clanky...), mluvene slovenstine nerozumim prakticky vubec. Pokud bych si mohl vybrat u stejne aplikace mezi anglictinou a slovenstinou, bez vahani volim anglicky interface. Pro upresneni: je mi 16 let a proti slovakum ci slovenstine nemam zadne predsudky, proste ji beru jako cizi jazyk, ktery je s cestinou pribuzny NO FLAME, please.

<http://www.root.cz/zpravicky/cesky-preklad-hry-glest-je-hotov/>

Suom.⁵ “*banhof (rekisteröimätön) 17.3.2007 21:02*

Re: Slovaki tsekeissä.. Valitettavasti, täytyy sanoa, että slovakin kanssa minulla on suhteellisen suuria ongelmia, pitää minun sitten lukea jotain slovakiksi, on se minulle todella rankkaa ja epämukavaa, minun on vaikea keskittyä slovakinkieliseen tekstiin (ohjeet, wiki, artikkelit...) puhuttua slovakia en ymmärrä käytännössä ollenkaan. Jos voisin valita englannin ja slovakin välillä samasta sovelluksesta, epäröimättä valitsisin englanninkielisen käyttöliittymän. Tarkennukseksi: Olen 16-vuotias ja minulla ei ole ennakkoluuloja slovakkeja tai slovakin kieltä kohtaan, otan sen vain vieraana kielenä, joka on tšekin sukulainen. EI FLEIMAUSTA⁶, kiitos!”

Tässä kommentissa kiteytyvät lähes kaikki ennako-oletukset tšekkiläisten nuorten slovakin kielen ymmärtämisestä. Slovakkia pidetään vieraana kielenä, vaikka se onkin hyvin läheinen sukukieli. Kommentoija kuitenkin korostaa, ettei hänellä ole mitään ennakkoluuloja slovakin kieltä kohtaan, vaikka hänelle itselleen lukeminen on epämukavaa. Hän kertoo, että valitsisi mieluummin jopa englanninkielisen tekstin, jos se olisi saatavilla.

Tämän päivän kielisuhteissa tšekin ja slovakin välillä tärkein kysymys Nábělkován mukaan onkin se, ymmärtävätkö nuoret sukupolvet kielellisesti toisiaan myös jatkossa, vai katoaako ymmärrettävyys kielikontaktien vähentyessä kokonaan. Tšekin ympäristössä suurin syy on luultavasti se, että kaksikielisyys vähenee muun muassa mediassa. Slovakiassa tämä väheneminen ei ole ollut niin huomattavaa, vaan esimerkiksi kontaktit tšekinkielisiin teksteihin ovat paljon yleisempiä ja näin ollen tšekin kieli slovakialaisten arjessa on luonnollista. Tšekkiläisille lapsille taas kontaktit slovakkiin eivät ole lähes ollenkaan arkipäivää, joten tämä voi olla este

⁵ Käännös kirjoittajan oma

⁶ Flaming eli *fleimaus* tarkoittaa hyökkävän tai provosoivan viestin lähettämistä nettikeskusteluun (TT s.v. flaming)

kaksikielisen ymmärtämisen kehittymiselle ja vaatisi enemmän aktiivista henkilökohtaista kiinnostusta slovakin kieltä kohtaan. Koska yleinen käsitys on ollut viime aikoina, että tšekkinuoret eivät enää ymmärrä slovakia, on tästä syystä etenkin Tšekin mediassa vähennetty jopa tietoisesti slovakinkielisten lähetysten määrää. Tämä taas vahvistaa käsitystä entisestään ja heikentää nuorten slovakin kielen ymmärtämistä. Slovakiassa tätä taas ei ole tehty, sillä tšekkiä pidetään yleisesti ymmärrettävänä, eikä tšekinkielistä kulttuurituotantoa ole millään tavalla rajoitettu. (Nábělková 2017: 56–57.)

Suorat kielikontaktit, joita huomattavan suuri slovakkiopiskelijoiden ja työntekijöiden määrä Tšekissä on tuonut mukanaan, ovat taas lisääntyneet. Joskus jollain aloilla slovakinkieliset saattavat olla jopa enemmistönä Tšekin korkeakouluissa. Nábělková korostaa, että slovakialaisilla on ollut itsellään jo etukäteen tieto siitä, että heillä on tarvittavat kielelliset valmiudet pärjätä tšekinkielisessä ympäristössä. Heidän tulee tehdä päätös, jatkavatko he slovakin käyttöä vai mukautuvatko kielellisesti ympäristöön. (Nábělková 2017: 58.)

Vaikka kaksikielisyys on jollain tapaa ollut vähenemässä ja slovakin ymmärrettävyys mahdollisesti heikentynyt Tšekissä, ei slovakin puhujia ole näissä ympäristöissä painostettu puhumaan tšekkiä, vaan päinvastoin heitä on jopa kannustettu oman kielensä käyttämiseen yhteisessä kanssakäymisessä. Slovakian kieltä voi käyttää melkein kaikissa tilanteissa, poikkeuksena toki jotkin ammatit. (Nábělková 2017: 58–59.) Seuraavassa kappaleessa käsittelemme slovakin kielen käyttöä virallisissa yhteyksissä.

3.7 Slovakian kieli Tšekissä

Tšekin tasavalta on kielellisesti hyvin homogeeninen valtio, sillä sen noin 10,2 miljoonasta asukkaasta 9,7 miljoonaa ilmoitti vuoden 2001 väestönlaskennassa äidinkielekseen tšekin. Slovakia oli tässä väestönlaskennassa toiseksi suurin kieli noin 208 000 puhujalla. Seuraavaksi suurimmat kielet olivat puola ja saksa. (Sloboda 2010: 2.) Tulee kuitenkin huomioida, että Tšekin tilastotoimiston uusin väestönlaskenta, jossa on kysytty vastaajien äidinkieliä, on tehty vuonna 2001, joten tilanne on varmasti muuttunut. Tšekin väkiluku syyskuussa vuonna 2019 oli 10,7 miljoonaa (Český statistický úřad 2019), joten täysin tarkkaa prosenttimäärää eri kielten osuuksista ei voida laskea. Vuoteen 2009 mennessä esimerkiksi ukrainalaisten, venäläisten ja vietnamlaisien määrä on kasvanut (Nekvapil 2012: 20). Jiří Nekvapil kuitenkin huomauttaa edellä mainitussa artikkelissaan, että myöskään etnisyyden perusteella ei voida varmuudella

sanoa vastaajan äidinkieltä, sillä esimerkiksi etniset ukrainalaiset saattavat puhua äidinkieleenään myös venäjää tai olla kaksikielisiä.

Slovakin kielellä on hieman erilainen asema kuin muilla Tšekin vähemmistökielillä juuri sen samankaltaisuuden ja ymmärrettävyyden takia. Mielenkiintoista on, että missään Tšekin perustuslaeista ei ole määritelty valtion virallista kieltä, mutta virallisesta viestintäkielestä on annettu säädöksiä. Esimerkiksi hallintomenettelyjä, lakiasiakirjoja ja tuomioistuinten toimintaa ja päätöksiä varten on säädetty lakeja siitä, että käytettävän kielen pitää olla tšekki. Kuitenkin joissain tapauksissa näissä yhteyksissä on mahdollista käyttää poikkeuksellisesti slovakia ilman tulkkausta tai kääntämistä. Tämä todetaan esimerkiksi hallintolaissa nro 500/2004 (16 § mom. 1). Slovakin erityinen asema perustuu historiallisiin perinteisiin ja slovakialaisen vähemmistön olemassaoloon. Tšekissä asuvat slovakit käyttävät kuitenkin usein tällaisessa virallisessa viestinnässä silti tšekkiä, vaikka se ei olisi välttämätöntä, ja vaikka slovakin kielen käyttö arjessa olisi yleistä. (Sloboda 2010: 4.)

Slovakialaisia opiskelijoita on Tšekissä paljon, joten korkeakouluissa slovakia voi kuulla päivittäin. Slovakilla on myös erityinen asema, sillä monesti tšekkiläisessä korkeakoulussa opinnäytetyön saa kirjoittaa slovakiksi. Esimerkiksi Prahan Kaarlen yliopiston matematiikan ja fysiikan tiedekunnan kandidaatintutkielman ohjeessa⁷ lukee: ”Závěrečná práce musí být, až na výjimky povolené děkanem, v jazyce českém, slovenském nebo anglickém”, eli *Opinnäytetyön tulee olla, lukuun ottamatta dekaanin sallimia poikkeuksia, tšekiksi, slovakiksi tai englanniksi*. Opinnäytetyö on siis mahdollista kirjoittaa slovakiksi ilman erityistä lupaa ainakin tässä tiedekunnassa.

Tšekkien ja slovakien kulttuuriyhteistyö

On selvää, että tšekkien mahdollisuus törmätä slovakkiin tiedotusvälineissä on vähentynyt, jos tarkastellaan esimerkiksi sanomalehtiä tai muita virallisia uutiskanavia. Television ja radion viihdeohjelmissa slovakia voi silti kuulla melko usein, ja erityisesti tšekkien ja slovakien kulttuuriyhteistyö on edelleen hyvin aktiivista. Esimerkiksi monet viihdeohjelmat tuotetaan yhteistyössä, ja ne ovat edelleen kaksikielisiä.

⁷ Kaarlen yliopisto, matematiikan ja fysiikan laitoksen tutkielmaohje: <https://www.mff.cuni.cz/cs/studenti/bc-a-mgr-studium/bakalarske-a-diplomove-prace/pruvodce-po-bakalarske-praci>

Jana Eichlerová (2010: 22–26) esittelee opinnäytetyössään tilannetta vuonna 2010, mutta nyt kymmenen vuotta myöhemmin tilanne vaikuttaa melko lailla samankaltaiselta. Kykyjenetsintäohjelma *Česko Slovenská SuperStarin* ensimmäinen kausi tuli sekä Tšekin että Slovakian televisioihin vuonna 2009 ja se on jatkunut tähän päivään saakka. *Česko Slovensko má talent* on pyörinyt televisioissa säännöllisesti vuodesta 2010 tähän päivään. Uusimpana tulokkaana kykyjenetsintäkilpailuista on *The Voice Česko Slovensko*, jota on esitetty kolme kautta molempien maiden televisiossa.

Eichlerová (2010: 23) kertoo slovakialaisten bändien suosiosta Tšekissä. Hän antaa esimerkkinä slovakialaisen rockbändi Elánin. Elánin konserteista syksyllä 2010 viisi oli ollut Tšekin puolella, kun taas Slovakian puolella vain kaksi. Vuoden 2020 esimerkkinä slovakialaisesta suositusta yhtyeestä Tšekissä voisi mainita IMT Smilen. Heidän konserttikalenterinsa⁸ elokuuhun 2021 asti näyttää melko tasaiselta konserttien sijaintien perusteella näissä kahdessa maassa (syksyllä 2020 konsertteihin voivat vaikuttaa koronaviruspandemian aiheuttaman erilaiset säännöt kokoontumisrajoituksista Tšekissä ja Slovakiassa). 25 konsertista 13 on Tšekissä ja 12 Slovakiassa. Kahdeksassa konsertissa mukana esiintymässä on ollut myös tšekkiläinen Chinaski-bändi, joka käsittelee sanoituksissaan paljon Tšekkoslovakiaa ja jopa tšekin ja slovakian kielten suhdetta.

Tšekissä toimii aktiivisesti myös erilaisia slovakialaisen kulttuurin yhdistyksiä ja järjestöjä. Prahassa sijaitsee muun muassa Slovakian ulkoministeriön⁹ ylläpitämä Slovakian instituutti *Slovenský inštitút Praha/Slovenský inštitút v Prahe* sekä slovakialainen kulttuuritalo *Slovenský dom v Prahe*. Erilaisia yhdistyksiä ovat muun muassa *Slovensko-česká spoločnosť*, (Slovakialais-tšekkiläinen yhteisö) *Obec Slovákov v ČR* (Slovakkien yhteisö Tšekin tasavallassa) ja *Slovenské folklórne združenie "Limborá"* (Slovakialainen kansanperinneyhdistys ”Limborá”). Slovakian ulkoministeriön sivuilla on myös lueteltu Tšekissä julkaistavia slovakinkielisiä sanomalehteä. Slovakialaista teatteria esitetään Prahassa *Café Teatr Černá Labuť*issa.

4 Slovaki tšekkinuorten arjessa

⁸ IMT Smilen konserttikalenteri: <https://imtsmile.com/koncerty/>

⁹ Slovakian ulkoministeriö Tšekissä: <https://www.mzv.sk/web/sipraha/spolupraca-s-krajanmi>

Tässä analyysiluvussa käsittelen haastateltavieni kontakteja slovakin kanssa: kuinka usein nuoret tšekkiläiset aikuiset ovat kontaktissa slovakin kielen kanssa, missä kontakteja tapahtuu eniten ja millaisia kontaktit ovat. Tutkin, millaisissa tilanteissa slovakki aiheuttaa ongelmia, ja millaisia kielellisiä ratkaisuja haastateltavat ovat keksineet ongelmatilanteissa.

4.1 Tšekkiläisten nuorten kontaktit slovakin kielen kanssa

Vastaajistani viisi oli kontaktissa slovakin kielen puhujan kanssa lähes joka päivä töissä tai koulussa. Viisi vastaajaa taas kertoi, että on tekemisissä slovakin kanssa paljon, mutta ei päivittäin. Neljä haastateltavaa kertoi olevansa tekemisissä useasti slovakin kielen kanssa, sillä heillä on esimerkiksi slovakinkielisiä ystäviä. Kolme vastaajaa kertoi, että eivät ole tekemisissä slovakin kielen puhujien kanssa kovin useasti, mutta heillä kaikilla oli slovakinkielisiä ystäviä tai he olivat olleet aikaisemmin tekemisissä kielen kanssa useammin. Yksi vastaajista kertoi, että on slovakin kanssa tekemisissä hyvin vähän.

Monet tunsivat tšekkien ja slovakien yhteiset tv-ohjelmat, mutta ne eivät juuri olleet tämän ikäryhmän (tai ainakaan haastateltavien) suosiossa. Voi olla, että nämä ohjelmat vetoavatkin enemmän niihin, joilla on kokemusta Tšekkoslovakian ajasta. Yksi vastaajista kertoi, että ei ollut ajatellut asiaa, koska erityisesti musiikissa kielellä ei ole niin väliä ja slovakinkielinen musiikki on melko suosittua Tšekissä nykypäivänäkin. Kaksi vastaajista kertoi lukevansa säännöllisesti slovakinkielisiä blogeja, ja usea kertoi törmäävänsä slovakkiin sosiaalisessa mediassa. He kertoivat, että esimerkiksi somevaikuttajilla on paljon seuraajia kummastakin maasta, ja suosittujen somevaikuttajien postausten kommenttikentistä voi löytää sekä tšekin- että slovakinkielisiä kommentteja.

Vain muutama opiskelija oli lukenut osana korkeakouluopintojaan slovakinkielisiä artikkeleita. Yksi vastaaja oli käsitellyt slovakia hieman enemmän osana tšekin kielen aineopintoja. Prahalaisista yksi mainitsi, että oli opinnoissaan käyttänyt slovakia lähteenä omasta tahdostaan, kun taas kahdella se oli ollut opintoihin kuuluvana materiaalina. Brnolaisista kaksi oli käyttänyt oppimateriaalina slovakinkielistä aineistoa.

4.2 Kielen valinta keskustelutilanteissa

Kaikki vastaajat kertoivat puhuvansa aina omaa äidinkieltään slovakin kielen puhujien kanssa. Kuitenkin kolme böömiläistä vastaajaa kertoi, että he tuntevat myös slovakkeja, jotka puhuvat pääasiassa tšekkiä. He arvelivat, että slovakit olivat asuneet Tšekissä pitkään ja siksi opiskelleet tai oppineet käyttämään sitä. Määriläisistä vastaajista kaikki kertoivat tuntemiansa slovakien puhuvan pääasiassa vain slovakia, eikä tšekkiä. Yksi vastaajista arveli, että tähän voi myös vaikuttaa slovakien käsitys siitä, että Määrissä ymmärretään slovakia paremmin kuin esimerkiksi Prahassa. Jokainen vastaaja oli joskus keskustellut slovakin kanssa niin, että molemmat puhuivat omaa kieltään, vaikka muutama tunsikin tšekkiä puhuvia slovakkeja. Nábělková (2007: 59) huomauttaakin, että yleensä onkin niin, että vaikka slovakki olisikin oppinut Slovaakiassa tšekin passiivisella tasolla, se harvoin muuttuu Tšekissä aktiiviseksi. Yksi syy siihen, miksi Tšekin ja Slovakian kaksikielinen viestintä on yleistä, on taipumus välttää käyttämästä sellaista koodia, joka ei ole täysin hallittu.

Muuta kieltä ei tšekien ja slovakien välisessä kanssakäymisessä jouduta käyttämään lähes koskaan. Vain yksi haastateltavista muisteli joskus joutuneensa käyttämään englantia, mutta ei kuitenkaan muistanut, millainen tilanne oli ollut. Voi siis olla, että yksittäisten sanojen kanssa näin joskus tehdään, mutta yleensä tällaisissa tilanteissa käytetään apuna mieluummin jotain muuta keinoa. Näitä keinoja käsittelen tarkemmin seuraavassa alaluvussa.

Muutama vastaaja kertoi, että he alkavat huomaamattaan puhua myös itse slovakia keskustellessaan slovakinkielisen kanssa. Yksi haastateltavista kertoi, että haluaa tarkoituksellisesti puhua slovakin kanssa erityisesti slovakia ja käyttää juuri niitä sanoja, joiden hän tietää olevan slovakia. Hän myös kertoi, että haluaisi oppia puhumaan slovakialaisella aksentilla, sillä se kuulostaa hänestä kauniilta. Termiä ”tšekkoslovakki” ei kuitenkaan mainittu haastattelussa kertaakaan, vaikka käytännössä haastateltavien kuvaamat tilanteet muistuttavat hyvin paljon Nábělkován esimerkkiä (ks. alaluku 2.4.2). Yleisempää kuitenkin on, että puhuja tai kirjoittaja haluaa käyttää vain omaa kieltään keskinäisessä kanssakäymisessä, koska pelkää käyttävänsä toista kieltä ja sen normeja väärin (Nábělková & Sloboda 2013: 205). Tämä voi osittain luoda paineita ja saada aikaan olon, että ei kannata edes yrittää puhua, jos ei osaa täydellisesti. Siksi reseptiivisyys on yleensä ”turvallisin” tapa, mikäli ei haluta käyttää jotain toista kieltä.

Sen, että yksi vastaaja kuitenkin tarkoituksellisesti halusi puhua juuri slovakia, voisi ehkä nähdä jopa jonkinlaisena asennemuutoksena: tšekkiläiset nuoret osoittavat kiinnostusta slovakin kieltä kohtaan yrittämällä käyttää sitä rohkeasti puhetilanteissa. Alaluvussa 3.6 mainittiin, että Tšekin televisioissa on vähennetty slovakinkielisten ohjelmien määrää tarkoituksellisesti,

ja tämä on vahvistanut käsitystä siitä, että nuoret tšekkiläiset eivät enää ymmärrä slovakkia. Tämä voi olla yhtenä syynä myös sille, että slovakkia ei aina uskalleta yrittää käyttää.

4.3 Kielelliset haasteet

Vain yksi haastateltavista kertoi, että on ollut tekemisissä slovakin kielen puhujien kanssa hyvin vähän, mutta kokee kuitenkin ymmärtävänsä slovakkia kohtalaisesti. Hän kertoi, että puhuu slovakkia äidinkielenään puhuvan henkilön kanssa ehkä hieman hitaammin ja välttää puhekielisiä ilmaisuja. Muut vastaajat eivät kertoneet puhuvansa tarkoituksella slovakeille hitaammin, mutta yksi vastaajista oli huomannut slovakia puhuttavan hänelle hieman hitaammin. Voi siis olla, että jos yleinen käsitys on, että nuoret tšekkiläiset eivät enää ymmärrä slovakkia, mutta slovakit ymmärtävät hyvin tšekkiä, vaikuttaa se ennakoasenteisiin keskustelutilanteessa.

Keskustelujen ongelmatilanteet on yleensä ratkaistu sanomalla asiat uudelleen eri tavalla. Vain kaksi haastateltavista kertoi puhuvansa vähemmän puhekielisesti, joten voi todeta, että tšekkiläiset puhuvat melko samalla tavalla slovakialaisille kuin toisille tšekkiläisillekin. Vaikka äänteelliset erot tšekin ja slovakin välillä ovat suurempia kuin leksikaaliset, ei puhekieli vaikuta negatiivisesti kielten ymmärtämiseen kummankaan osapuolen osalta. Lähes kaikissa haastattelussa mainittiin, että ongelmia ovat aiheuttaneet ainoastaan yksittäiset sanat, jotka ovat olleet kielissä erilaisia.

Muutamassa haastattelussa tulivat vastaan myös niin sanotut *false friendit*, eli samankaltaiset sanat, jotka tarkoittavat jotain aivan muuta toisella kielellä. Niitä ei ole kovin paljoa tšekin ja slovakin välillä, mutta esimerkiksi tšekiksi *horký* on ‘kuuma’, kun taas slovakiksi ‘kuuma’ on *horúci* ja *horký* ‘kitkerä’. Tšekiksi ‘kitkerä’ on *hořký*. Haastateltavat kertoivat, että vaikeuksia aiheuttavat erityisesti ruokasanat ja jo aiemmin mainitut tieteelliset termit.

5 Haastateltavien slovakin ymmärtämisestä

Dickinsin (2009) tutkimuksen mukaan 90 % tšekkiläisistä¹⁰ kertoi ymmärtävänsä slovakia ainakin passiivisella tasolla. Yli 30-vuotiaat, jotka olivat eläneet Tšekkoslovakian aikana, kertoivat ymmärtävänsä slovakia korkealla tasolla. Nuorimmat vastaajat taas ymmärsivät tämän tutkimuksen mukaan vähiten. Dickinsin tutkimus siis vahvistaa käsityksen, että nuori sukupolvi ymmärtää slovakia vähemmän kuin edelliset. Mutta onko kehitys ollut tosiaan niin nopeaa ja dramaattista? Tässä kappaleessa tutkin, mitkä syyt vaikuttavat slovakin ymmärtämiseen keräämäni aineistoni perusteella.

5.1. Erot sukupolvien välillä

Suurin osa haastatteluuni vastanneista uskoi vanhempansa ymmärtävän slovakia paremmin kuin he itse. Tavallisin vastaus kysymykseen, ymmärtävätkö vanhempasi paremmin slovakia kuin sinä itse, oli ”ehdottomasti”. Suurin syy, miksi vastaajat pohtivat näin, oli erityisesti se, että vanhemmille ja isovanhemmille oli luonnollista kuulla slovakia radiosta ja televisiosta. Monet uskoivat isovanhempiensa ymmärtävän vielä paremmin slovakia kuin vanhempansa, sillä vanhempi sukupolvi oli elänyt Tšekkoslovakiassa vielä pidempään. Yksi haastateltava myös mainitsi Tšekkoslovakiassa olleen slovakinkielinen presidentti ja uskoi sen olleen syynä sille, että vanhemmat ja isovanhemat olivat tottuneet myös kuulemaan usein slovakia tiedotusvälineistä. Kyseessä oli Tšekkoslovakian presidenttinä 1975–1989 toiminut Gustav Husák, joten voi hyvin olla, että juuri hänen vanhempansa ovat kertoneet ”Husákin ajasta”. Presidentin puheissaan käyttämää kieltä kutsutaan joskus myös nimellä ”Husákin tšekkoslovakki”, sillä hän sekoitti tšekkiä ja slovakia keskenään (Nábělková 2007: 67).

Yksi vastaaja pohti, että suurin ero hänen vanhempiansa nähden on, että vanhemmat osasivat myös puhua slovakia, kun taas hän itse ei. Dickinsin (2009: 22) tutkimuksessa 58 prosenttia 15–29-vuotiaista vastasi puhuvansa slovakin kanssa Slovakiassa ollessaan pääasiassa tšekkiä, kun taas yli 60-vuotiaista vastaajista vain 47 %. Voi siis olla, että ero onkin juuri siinä, että vanhempi sukupolvi osaa käyttää slovakia aktiivisesti myös itse. Yksi määriläinen vastaaja taas arveli, että hän luultavasti ymmärtää slovakia tällä hetkellä paremmin kuin vanhem-

¹⁰ Dickinsin tutkimuksessa oli haastateltu 283 yli 15-vuotiasta tšekkiläistä

pansa, koska on päivittäin tekemisissä slovakien puhujien kanssa koulussa, kun hänen vanhempansa kontaktit taas ovat käytännössä kadonneet. Toki kielen osaaminen ei ehkä katoa täysin, varsinkin jos aiemmin on tottunut kuulemaan sitä paljon, mutta vastaaja saattoi pohtia asiaa omalta kannaltaan. Jos hänellä ei olisi kontakteja, hän ei välttämättä ymmärtäisi slovakia niin hyvin.

Kaksi haastateltavaa mainitsi, että Tšekkoslovakian aikaan ”oli yksi kieli”. Käytännössä tilanne oli, että valtiossa oli kaksi kieltä, joiden tuli olla tasa-arvoisia keskenään. Toinen vastaajista selittikin tarkoittavansa sitä, että kielet eivät olleet keskenään eriarvoisia, vaan että ihmiset eivät tehneet juuri eroa näiden kahden kielen välillä. Haastateltavat, joilla ei ollut kokemusta Tšekkoslovakiasta, näkivät valtion kielikysymyksen suhteen siis tasa-arvoisena. Tämä saattaa kertoa siitä, että he ovat saaneet esimerkiksi vanhempiensa puheista käsityksen, että näin oli. Voi siis olla, että myöskään haastateltavien vanhemmat eivät kokeneet Tšekkoslovakian aikaa kielellisesti epätasa-arvoisena tai hegemonisena. Tulee kuitenkin muistaa, että myös kaikkien vastaajien vanhemmat olivat tšekinkielisiä, joten myös heidän näkemyksensä kielitilanteesta voi olla asenteellinen tai puolueellinen.

Yksi kertoi hänen vanhempansa toimivan opettajana ja opettavan myös paljon slovakialaisia. Haastateltava kertoi, että hänen ikäluokkansa pitää usein slovakialaisia opiskelijoita ”ulkomaisina”, mutta hänen vanhempansa ei tee tätä eroa, ja hänelle slovakit ovat edelleen kuin ”samasta maasta”. Yksi suuri ero on, että slovakit opiskelevat pääasiassa tšekinkielisissä tutkinto-ohjelmissa, kun taas muut ulkomaiset opiskelijat suorittavat tutkinnot yleensä englanniksi. Myös toinen haastateltava mainitsi, että ”Brnossa on varmaan enemmän slovakkeja ja täällä vähemmän, mutta silti enemmän, kuin muita kansalaisuuksia.”

On mielenkiintoista, että vastaajat uskoivat vanhempiensa ymmärtävän slovakia itseään paremmin, vaikka samat henkilöt kuvailivat ymmärtävänsä slovakia lähes täysin. Yksi vastaajista kertoi ymmärtävänsä slovakia ”99 %”, mutta vastasi silti *určite*, ‘ehdottomasti’, kysymykseen uskooko hän vanhempiensa ymmärtävän slovakia paremmin kuin hän itse. Keväällä 2020 tehdyissä haastatteluissa kysyin, millä arvolla vastaajat ymmärtävät slovakia, jos asteikkona pidetään 0–5. Nolla tarkoitti, että ei ymmärrä slovakia lainkaan, ja viisi, että ymmärtää täysin. Yksi vastaajista arvioi tasonsa olevan 3, mutta lähes kaikki muut vastasivat sen olevan 4 tai 4,5. Kolme vastaajista kertoi ymmärtävänsä slovakia arvolla 5. Yksi heistä kuitenkin huomautti, että slovakien itäisen murteen kanssa tulee joskus haasteita. He kertoivat myös, että tähänkin vaikuttaa se, onko slovakki kirjoitetussa vai puhutussa muodossa. Tulos on siis mielenkiintoinen, sillä esimerkiksi verrattuna edellä mainittuun Dickinsin tutkimukseen nämä

haastateltavat, eli nuoremman sukupolven edustajat, tunsivat ymmärtävänsä slovakia kuitenkin todella hyvin.

5.2 Kirjoitettu vai puhuttu slovakki?

Monelle haastateltavalle kirjoitettu slovakki oli paljon vieraampaa kuin puhuttu, ja muutama haastateltava ei edes muistanut, milloin oli nähnyt slovakia kirjoitetussa muodossa. Opinnoissa ja työelämässä slovakinkielisiä tekstejä tulee vastaan hyvin harvoin. Kaksi määriläistä haastateltavaa oli joskus käyttänyt slovakinkielisiä oppimateriaaleja korkeakoulussa, ja böömiläisillä kieltenopiskelijoilla oli ollut joskus luettavana kirja, joka oli käännetty vain slovakiksi, mutta ei tšekiksi. Tšekkiläiset näkevät kirjoitettua slovakia pääasiassa sosiaalisessa mediassa, mutta haastattelujeni perusteella slovakki kirjoitetussa muodossa on muuten hyvin harvinaista esimerkiksi tiedotusvälineissä.

AJ: Onko sinun helpompi ymmärtää kirjoitettua vai puhuttua slovakia?

Haast.16: Puhuttua. Minulle siksi, että slovakissa on sellaisia merkkejä, jotka ovat erilaisia kuin tšekissä, enkä ole niihin tottunut.

Haast.14: Puhuttua. Olen lukenut jotain blogeja ja artikkeleja slovakiksi, ja siinä kestää minulla kauemmin kuin tšekiksi. Heillä on joitain erilaisia grafeemeja mitä meillä ei, ja se tuntuu että... Se niin kuin hidastaa.

Yllättävä seikka, joka haastatteluissa kävi ilmi, oli slovakian kielen vaikealukuisuus tšekkiläisille. Noin 70 % vastaajista kertoi ymmärtävänsä paremmin puhuttua kuin kirjoitettua slovakia. Voi siis olla, että kirjoitetun slovakian ymmärtäminen on ajan mittaan heikentynyt. Tässä syynä olivat slovakian erilainen ortografia ja tšekkiin verrattuna erilaiset diakriitit, eli äännearvoa muuttavat merkit. Kyseessä ei yleensä ole se, että kirjoitettua slovakia varsinaisesti ymmärtäisi huonommin, vaan lukeminen on tästä syystä hitaampaa ja siksi ehkä epämiellyttävää. Kaksi vastaajista kertoi saman ilmiön tapahtuvan myös sukukieli puolan kanssa – puhuttu puola oli helpompaa ymmärtää kuin kirjoitettu juuri ortografian takia. Kuten alaluvussa 3.3 esitellyistä musiikkikappaleen sanoituksista voi huomata, että vaikka leksikaalinen ero on tässä esimerkissä hyvin vähäistä, eroavat kirjoitusasut toisistaan.

Mielenkiintoista oli, että kaikki määriläiset haastateltavat kertoivat puhutun slovakin ymmärtämisen olevan helpompaa kuin kirjoitetun. Tähän saattaa olla syynä aiemmin mainittu murrejatkumo ja se, että myös Tšekin sisällä murre-erot voivat olla suuria (ks. alalukua 3.3). On totta, että määriläismurteet ovat lähempänä slovakin murteita, joten tästä syystä puhuttu slovakki on myös loogisesti ajateltuna heille helpompaa. Yksi määriläisistä vastaajista kertoi kuulevansa slovakia niin usein, että se kuulostaa täysin luonnolliselta, eikä hän enää edes erottele, puhuuko joku slovakia vai tšekkiä.

Böömiläisistä vastaajista neljä sanoi, että ymmärtää molempia muotoja yhtä hyvin. Myös loput böömiläisistä piti puhuttua slovakia helpompana ymmärtää, mutta yksi böömiläinen haastateltava kertoi erityisesti kirjoitetun olevan helpompaa ymmärtää, mutta ei myöskään pitänyt puhuttua vaikeana. Tämä haastateltava kertoi myös lukevansa mielellään slovakiksi, mikä ei ollut kovin yleistä haastattelujeni perusteella, joten syy voi olla tämä. Haastateltavat kertoivat, että slovakia näkyy harvoin kirjoitettuna, joten myös tähän ilmiöön voivat olla syinä erilaisen ortografian lisäksi kontaktien ja kieleen harjaantumisen puute.

Yksi haastateltavista kertoi, että puhuttu slovakki on helpompaa ymmärtää, jos mukana on myös non-verbaalista viestintää. Hän kertoi, että oli joskus jutellut puhelimesta slovakin kanssa, jolloin keskustelu ei ollut sujunut juuri lainkaan.

5.3 Alueelliset erot

Ennako-oletukseni oli, että määriläiset vastaajat ovat myös enemmän kontaktissa slovakinkielisten kanssa, ja tämä piti osittain paikkansa. Kaksi haastateltavista kertoi, että jopa noin puolet heidän opiskelukavereistaan Brnossa oli slovakialaisia. Heidän kokemuksensa mukaan tämä oli selkeä ero Prahaan verrattuna.

Haastattelujen perusteella ei kuitenkaan voi sanoa, että alueelliset erot vaikuttaisivat merkittävästi slovakin ymmärtämiseen. Haastateltavien vastauksista ei voinut erottaa selkeästi, että böömiläiset ymmärtäisivät slovakia huonommin kuin määriläiset, sillä lähes kaikki vastaajat kertoivat ymmärtävänsä slovakia hyvin. Vaikka yksi vastaaja, joka kertoi ymmärtävänsä slovakia vähemmän, olikin böömiläinen, ei tästä vielä voi tehdä johtopäätöstä. Vaikka kontaktit slovakin kielen kanssa olivat yleisempiä määriläisillä vastaajilla, saattaa olla, että myös kontaktien laadulla on merkitystä. Vaikka slovakia kuulisi päivittäin, ei se ehkä kehitä slovakin ymmärtämistä verrattuna esimerkiksi siihen, että tapaisi kerran viikossa slovakialaista ystävää,

jonka kanssa keskustelelee syvällisemmistä aiheista. Yksi vastaaja kertoikin, että uskoo ymmärtävänsä slovakia hyvin juuri siksi, että hänen läheinen ystävänsä on slovakki. Tämä haastateltava ei esimerkiksi kertonut, että kuulisi slovakia päivittäin, mutta ehkä ymmärrettävyyttä vahvistaa se, että hänen kontaktinsa slovakkiin on hieman ”syvällisempi”.

6 Slovakki – hassu, söpö ja pehmeä kieli

Tässä luvussa pyrin analysoimaan nuorten tšekkiläisten asenteita slovakia kohtaan. Koska haastattelurungossa vain muutama kysymys liittyi suoraan asenteisiin, pyrin selvittämään, miten muut kielenulkoiset seikat ovat muokanneet haastateltavien asenteita ja oletuksia slovakia kohtaan.

6.1 Asenteet ja oletukset

Haastateltavat kuvailivat suhdettaan slovakkiin hyvin eri tavoin. Osa kuvaili slovakia adjektiivien, mutta monet kertoivat kokemuksistaan tilanteista, joissa olivat olleet kontaktissa slovakkiin kielen tai sen puhujan kanssa. Suurin osa vastaajista kertoi kuvaillessaan suhdettaan slovakkiin, että ymmärtävät sitä. Tässä kaksi tyypillistä vastausta:

Haast.8: Ymmärrän, kun joku puhuu minulle slovakia, mutta en osaa itse puhua sitä. Tykkään siitä, ja se on kiva kieli.

Haast.16: Se on sellainen suloinen, tavallaan pehmeä tšekkiin verrattuna, ei häiritse minua, vaan kuulostaa mielenkiintoiselta. Vähän myös hassulta.

Joskus kieliä asenteita ovat pohdinnat yksinkertaisesti siitä, onko kieli esteettisesti kaunis tai ruma (Kalaja 1999: 47). Slovakian kuvailtiin esimerkiksi seuraavilla adjektiiveilla¹¹ (suluissa kuvailukertojen lukumäärä aineistossa):

¹¹ Adjektiivit merkitty maskuliinimuodossa. Slovakki voi olla myös feminiini, *slovenčina*, tai jos sanotaan slovakkiin kieli, *slovenský jazyk*, on se maskuliinimuodossa.

pekný (3) kaunis, sievä, nätti
přibuzný (2) sukulainen
roztomilý (2) herttainen, viehättävä, söpö
vtipný (2) vitsikäs, huvittava, sukkela; näppärä, nokkela
hezký (1) kaunis, sievä
jemný (1) hieno; pehmeä
sympatický (1) sympaattinen
zajímavý (1) mielenkiintoinen

Voidaan todeta, että haastateltavat mieltävät slovakin kauniiksi ja miellyttäväksi kieleksi. Näiden kieltä kuvaavien adjektiivien lisäksi kaksi haastateltavaa kuvaili omaa suhdettaan positiiviseksi. Toinen heistä korosti, että suhde on todella positiivinen, ja toinen kuvaili suhdettaan myös läheiseksi. Yksi vastaaja kertoi, että hänen suhteensa slovakkiin on neutraali, ja yksi sanoi slovakin kuulostavan normaalilta. Yksi kuvaili suhdettaan tavalliseksi. Normaali suhde tarkoitti haastateltavan mukaan sitä, että hän on tottunut kuulemaan slovakia paljon, joten se ei siksi herätä hänessä tunteita.

Yksi mielenkiintoinen ilmiö tuli vastaan kahden haastateltavan kohdalla. He kertoivat, että tutun slovakin kanssa puhutaan tavallisesti, mutta vieraan slovakin kanssa puhutaan hieman hitaammin ja selkeämmin. Taustalla on siis oletus, että välttämättä kaikki slovakit eivät ymmärrä tšekkiä niin hyvin, vaikka oman lähipiirin slovakien kanssa reseptiivisyys on toiminut sujuvasti. Haastatteluissa kävi ilmi, että myös slovakit saattavat puhua tarkoituksellisesti hitaammin tšekille ainakin aluksi. Monet kuitenkin kokivat, että tälle ei ollut kuitenkaan kovin usein tarvetta. Kuten alaluvussa 2.2 mainittiin, on reseptiivinen kaksikielisyys siis tasa-arvoisin tapa käyttää kieltä keskustelutilanteissa. Haastattelujen perusteella näyttäisi siltä, että nuoret pyrkivätkin mahdollisimman tasa-arvoiseen keskustelutilanteeseen slovakinkielisten kanssa. Kielellinen valta-asema ei siis näin ollen juuri näy keskustelutilanteissa.

Kanssakäymisessä ei välttyä myöskään vitseiltä ja pieneltä piikittelyltä. Yksi vastaajista kertoi käyttävänsä tahallaan väärin slovakinkielisiä sanoja. Yksi tällainen sana, jonka myös tämä haastateltava mainitsi, on *drevokocúr*, joka on kielellinen anekdootti tšekin ja slovakin välillä. Suora käänös siitä olisi slovakiksi ‘puukissa’, mutta tšekkiläiset vitsailevat sen tarkoittavan slovakiksi oravaa. Sana orava on tšekiksi *veverka* ja slovakiksi *veverica*. *Drevokocúrista* on tullut jonkinlainen ilmiö ja vitsi, joka on jäänyt elämään tšekkien ja slovakien välisessä kommunikaatiossa. (Nábělková 2008: 219.) Kysyin haastateltavalta, onko tällaisia sanoja enemmän,

mutta hän ei osannut sanoa. Epävirallisesti haastatteleman slovakki kertoi, että heillä taas on monta tällaista keinotekoisesti muodostettua sanaa, joiden väitetään olevan puolaa. Hänkään ei osannut sanoa tšekin ja slovakian osalta toista vastaavaa sanaa. Vitsailua esiintyi haastatteluisani kuitenkin yllättävän vähän, sillä olen itse kuullut usein Tšekissä vitsejä slovakialaisista. Esimerkiksi slovakialaistautaisen pääministeri Andrej Babišin slovakialaisuudesta ja hänen aksentistaan vitsaillaan melko usein erityisesti sosiaalisessa mediassa. Yksi haastateltava myös vitsaili ymmärtävänsä minua (ja suomalaisella aksentilla puhumaani tšekkiä) paremmin kuin slovakkeja.

Yksi aihe, joka nousi haastatteluissa esille, oli selkeästi asenteellinen ja saattaa jollain tapaa kuvata valtasuhteita. Kukaan vastaajista ei Erasmus-vaihtoa lukuun ottamatta ollut harkinnut opiskelua Slovakiassa. Slovakiassa opiskelusta puhuttiin jopa melko negatiiviseen sävyyn.

AJ: Oletko koskaan harkinnut opiskelevasi Slovakiassa?

Haast.10: En. Mutta en slovakian kielen takia, vaan koska se on Slovakia.

Haast.8: No ei haittaisi opiskella slovakiksi, mutta niillä on huonot yliopistot.

Haastateltavat selittivät, että eivät opiskelisi Slovakiassa, sillä Tšekissä oli heidän mukaansa paremmat yliopistot. Kaksi haastateltavista selitti, että tämä on syynä sille, että niin paljon slovakkiopiskelijoita lähtee Tšekkiin. Esteenä Slovakiassa opiskelulle ei ollut kieliongelma, vaan se, että nuoret eivät halunneet ylipäättään muuttaa Slovakiaan. Tämä ei siis viittaa täysin juurikielelliseen valta-asemaan, vaan yleisesti käsitykseen paremmasta ja huonommasta. Tämä kertoo enemmän asenteista Slovakiaa kohtaan ja saattaa olla seurausta siitä, että tšekkiläiset kokevat Tšekin olevan edelleen näistä kahdesta valtiosta ”parempi”. Oletus, että slovakit tulevat Tšekkiin opiskelemaan eikä toisinpäin, on edelleen melko vahva.

Yksi jopa arveli, että Slovakiassa varmaankin on mahdollista opiskella tšekiksi, sillä myös Tšekissä on mahdollista kirjoittaa esimerkiksi esseet ja lopputyö slovakiksi. Epävirallisesti haastatteleman slovakit olivat molemmat käyttäneet slovakia opinnoissaan esimerkiksi esseissä. Toinen heistä opiskelee kääntämistä, joten jotkut kurssitehtävät ovat kuitenkin vaatineet nimenomaan tšekin kielen osaamista. Kummankin mielestä slovakian käyttöön suhtauduttiin Tšekissä positiivisesti, mutta mahdollisuus käyttää slovakia opinnoissa voi siis olla oppiaine- tai jopa kurssikohtaista.

6.2 Slovaki - vieras kieli?

AJ: Kuinka kuvailisit omaa suhdettasi slovakin kieleen?

Haast.16: Minun suhteeni slovakia kohtaan? Slovaki, sehän on slovakien kieli?

Onko slovakki sitten vieras kieli, vaikka lähes kaikki vastaajat kertoivat ymmärtävänsä sitä vähintään melko hyvin? Moni vastaajista luonnehtikin slovakia erityisesti sukulaiskielenä. Kaksi vastaajista mainitsi, että Tšekkoslovakian aikana käytettiin ”yhtä kieltä”, mutta nyt selkeästi slovakki nähdään vieraana kielenä ja kielet erillisinä. Kuitenkaan kukaan ei maininnut slovakia kysyttäessä heidän osaamistaan kieliä, vaikka lähes jokainen vastaajista sanoi ymmärtävänsä sitä hyvin. Vaikka he kaikki mainitsivat englannin osattuna kielenä, he saattoivat silti valita esimerkiksi slovakinkielisen tekstin, jos vaihtoehtona olisi ollut esimerkiksi englanti. Slovaki tavallaan nähdään siis vieraana kielenä, mutta sitä käsitellään hyvin eri tavalla verrattuna muihin kieliin. Yksi vastaajista myös kertoi, että ulkomailta töitä hakiessaan hän kertoo osaavansa slovakia, mutta Tšekissä hän ei ikinä kirjoittaisi sitä ansioluettelonsa.

Haastatelluillani on myös ehkä ylipäättään keskimääräistä parempi kielitaito, sillä kaikki kertoivat osaavansa vähintään yhtä muuta kieltä äidinkieltensä lisäksi. Suuri osa vastaajista osaa tšekin lisäksi ainakin englantia, mutta lähes kaikki osaavat niiden lisäksi vielä jotain kolmatta kieltä, kuten saksaa, ranskaa tai venäjää. Joukossa oli myös muutama haastateltava, jotka olivat opiskelleet jotain Tšekin kontekstissa harvinaisempaa kieltä, kuten suomea, ruotsia tai thaita. Myös jotkut haastateltavat, jotka eivät olleet kieltenopiskelijoita, kertoivat opiskelleensa jotain tällaista kieltä harrastuksena. Vaikka kukaan haastateltavistani ei ollut opiskellut slovakia tarkoituksella, on sitä kuitenkin mahdollista opiskella pääaineena ainakin Prahan yliopistossa.

Voi olla, että positiivinen suhtautuminen kieltenopiskeluun on yhteydessä myös motivaatioon ymmärtää slovakia. Slovakkia ei kuitenkaan kukaan ollut opiskellut tarkoituksellisesti. Vastauksista sai kuvan, että syynä sille ei ollut se, että se olisi epämiellyttävää tai siitä ei pidettäisi, vaan yksinkertaisesti se, että sille ei ole ollut tarvetta. Kaikilla oli ollut kokemus, että keskustelutilanteissa molemmat pärjäävät omalla äidinkielellään.

Varsinaista nationalismia ei haastatteluistani löytynyt, vaikka Nábělkován ja Slobodan tutkimus osoitti, että sitä löytyy jonkin verran esimerkiksi nettikeskusteluista. Kuten alaluvussa 2.4 mainittiin, yhtenä kieli-ideologiana Tšekissä on, että ”Tšekissä puhutaan ja tulee puhua (vain) tšekkiä” ja vähemmistöjä on pyritty assimiloimaan kielellisesti. Käsitys on levinnyt

yhteiskunnassa melko laajasti hallinnollisiin käytäntöihin asti (Nábělková & Sloboda 2013: 202). Tämä kuitenkin erittäin harvoin koskee slovakia. Haastatteluvastauksista ei saanut kuvaa, että slovakin kieli häiritse nuoria tšekkiläisessä ympäristössä. Kaksi vastaajista jopa korosti, ettei slovakki häiritse lainkaan. Se, että tšekkiläiset eivät haluaisi ymmärtää slovakia, ei ainakaan omien tulosteni mukaan pidä paikkansa.

Nábělkován ja Slobodan tutkimuksessa (2013: 203–204) ne, jotka ymmärtävät hyvin slovakia, saattoivat hämmästellä, miten on edes mahdollista, että tšekki ei ymmärrä slovakia. Nettikeskusteluissa slovakia ymmärtämättömät saivat jopa erittäin negatiivisia kommentteja slovakin osaamattomuudestaan. Nuoria saatettiin tästä syystä kutsua esimerkiksi ‘kahjoiksi’ *magori* tai ‘typeryksiksi’ *blbec*. Tällaista osaamattomuutta pidettiin nettikeskusteluissa pääasiassa yksilökohtaisena ongelmana ja kyvyttömyytenä. Tällainen asenne ei kuitenkaan ollut lainkaan huomattavissa omissa haastatteluissani. Nábělková ja Sloboda huomauttavat, että yleensä tällainen ymmärtämättömyys on ”sallittavampaa” nuoremmille sukupolville, joten myös tällä voi olla syynsä haastateltavieni asenteisiin.

Toisaalta ensireaktio kysymykseeni ”Oletko joskus puhunut slovakinkielisen kanssa niin, että olette täysin ymmärtäneet toisianne, vaikka olette puhuneet omaa kieltänne?” oli monessa haastattelussa hieman huvittunut, ja vastaukseksi sain yleensä naurahduksen saattelemana ”Ano, vždycky”, *kyllä, aina*. Tämä ehkä kuvastaa sitä, että haastateltavat pitivät reseptiivistä kaksikielisyyttä itsestäänselvyytenä. Yksi prahalainen vastaaja pohti, että Brnossa slovakia ymmärretään paremmin, kun taas kaksi brnolaista arveli, että prahalaiset eivät ymmärrä slovakia ehkä niin hyvin kuin he. Tämä oli kuitenkin ainoa seikka, joka saattoi kuvata haastateltavien epävarmuutta siitä, toimiiko reseptiivisyys aina samalla lailla kaikissa keskustelutilanteissa tšekkien ja slovakien välillä.

Negatiivista suhtautumista ei ollut havaittavissa myöskään slovakin ymmärtämättömyyttä kohtaan, mutta oletus siitä, että muualla Tšekissä osataan paremmin tai huonommin, oli esillä useammassa haastattelussa. Hypoteesini oli, että ennakkoasenteet vaikuttavat siihen, haluavatko tšekkiläiset nuoret aikuiset ymmärtää slovakia. Nábělkován ja Slobodan artikkelissa (2013: 201) analysoidaan tšekkiläistä matkapuhelimiin ja niiden arvioihin keskittyvää nettisivua, jossa osa tuotetiedoista ja arvosteluista on slovakiksi. Eräs kommentoija oli tuohtunut siitä, että otsikko oli harhaanjohtavasti tšekiksi, vaikka teksti oli slovakiksi. Ärsytyksen aiheutti se, että hän ei itse omien sanojensa mukaan ymmärtänyt slovakia. Ymmärtämättömyys siis itsessään aiheutti negatiivisia tunteita ja asenteita. Tällaista en havainnut

omissa haastatteluissa lainkaan, sillä tämä yksikin vastaaja, joka kertoi ymmärtävänsä slovakia melko vähän, suhtautui kuitenkin kieleen hyvin positiivisesti. Tämä vaikutti haastattelujen perusteella hyvin oudolta, sillä aikaisemmissa tutkimuksissa esille tullut ymmärtämättömyys ei pitänyt lainkaan paikkansa näiden haastateltavien kohdalla.

6.3 Tšekin ja slovakin suhde tulevaisuudessa

AJ: Uskotko, että tulevaisuudessa kielet kehittyvät niin erilaisiksi, että keskinäinen ymmärtäminen on lähes mahdotonta?

Haast.1: Olen aika optimisti tuon suhteen. Valtioillakaan ei ole mitään ongelmia keskenään historiassa eikä nykypäivänä. Uskon, että aina tulee olemaan jotain yhteistyötä maiden välillä ja kontaktia. Aina meillä tulee olemaan joku kontakti. Aina. En sitten tiedä miten itäisessä Slovakiassa, se varmaan tulee olemaan vaikeampaa, mutta aina joku kontakti on. Pidämme toisistamme. Tulevaisuudessa en usko olevan ongelmia ymmärrettävyyden kanssa. Kaikki eivät kuitenkaan ole tottuneet toistensa kieliin ja sitten on aina vaikeampi ymmärtää. Mutta se tapahtuu vain aluksi, sitten kun tottuu, niin ymmärtää. Ehkä ymmärrettävyyden laatu heikkenee, mutta ei niin merkittävästi.

Vastaajat olivat yksimielisiä siitä, että kielten ymmärtäminen ei muutu dramaattisesti tulevaisuudessa. Suurin osa vastaajista uskoi, että kontaktit säilyvät opiskeluiden ja työelämän takia. Syinä arveltiin myös olevan jo aikaisemmin mainitut viihdeohjelmat ja kirjallisuus. Muutama vastaaja oli myös tietoinen, että monesti vieraskielisiä kirjoja ei enää käännetä slovakiksi, jos kyseisestä teoksesta on jo tšekinkielinen käännös. Myös internet ja sosiaalinen media nähtiin vahvoina kontaktien säilyttäjinä.

Muutama vastaaja pohti, että muutosta ymmärrettävyyteen voi kyllä tapahtua, mutta pidemmällä aikavälillä ja hitaasti. Yksi vastaaja arvioi, että muutosta ei tapahdu ainakaan viiteenkymmeneen vuoteen, sillä esimerkiksi internetissä tšekki ja slovakki vuorottelevat tänäkin päivänä. Haastateltavat eivät kuitenkaan osanneet tarkemmin kuvailla, miten muutos ymmärrettävyydessä ilmenee.

Kolme vastaajista uskoi, että kielet saattavat jopa lähentyä toisiaan, sillä molempiin kieliin otetaan yhtä paljon lainasanoja esimerkiksi englannista ja saksasta. Erityisesti puhekieliin on otettu lainasanoja englannista ja anglismit ovat yleistyneet. Moni uskoi slovakien ymmärtävän

tšekkiä paremmin kuin tšekkien slovakia myös tulevaisuudessa. Sussexin ja Cubberleyn mukaan (2006: 527) slovakien on todettu ymmärtävän tšekkiä paremmin kuin tšekkien slovakia historiallisten ja kulttuurillisten syiden takia. Kuten luvussa 3 mainittiin, on tšekki vaikuttanut slovakiaan paljon historian aikana. Yksi haastateltavista arveli, että Slovakian televisiossa näytetään edelleen paljon tšekiksi dubattuja tai tekstitettyjä ohjelmia, mutta ei muistanut, että olisi nähnyt sellaisia Tšekissä.

Tšekin ja Slovakian valtioiden väliset hyvät suhteet nousivat esiin suurimpana argumenttina ymmärtämisen jatkumisen puolesta. Tšekin ja Slovakian välinen yhteistyö nähtiin ongelmattomana, minkä he uskoivat vaikuttavan myös asenteeseen slovakian kieltä kohtaan. Tähän vaikuttaa varmasti se, että tšekkiläisten asenteet slovakialaisia kohtaan ovat yleensä positiivisia. Alaluvussa 2.4 mainittu tutkimus prahalaisten asenteista slovakialaista vähemmistön kohtaan on hyvänä esimerkkinä tästä. Myös Dickinsin tutkimuksessa (2009: 17–18) todettiin, että tšekkiläisillä on kaikkein positiivisin suhde juuri slovakian kieltä kohtaan.

Gooskens (ks. alalukua 2.2) luetteli kolme syytä, jotka vaikuttavat siihen, kuinka hyvin kuulija ymmärtää toista läheistä sukulaiskieltä. Ensimmäisenä oli kuulijan asenne toista kieltä kohtaan. Haastattelujen perusteella voidaan todeta, että tšekkiläisten nuorten asenteet slovakia kohtaan ovat hyvin positiiviset, joten tämä voi olla merkinä siitä, että ymmärrettävyys säilyy myös tulevaisuudessa. Toinen ymmärrettävyyttä lisäävä seikka oli kuulijan kontaktit ja kokemukset toisen kielen kanssa. Näiden haastateltavien kohdalla myös tämä vahvistaa sitä, että ymmärtäminen onnistuu myös tulevaisuudessa. Kaikki haastateltavat olivat olleet tekemisissä slovakian kanssa joskus, ja yli puolet haastateltavista kertoi olevansa kontaktissa slovakinkielisen kanssa useasti. Kolmanteen seikkaan, eli kielelliseen läheisyyteen haastateltavat eivät itse voi juuri vaikuttaa, mutta kuten mainittu, muutama haastateltava uskoi kielten jopa lähentyvän toisiaan esimerkiksi anglismien myötä.

7 Johtopäätökset

Tutkimukseen osallistuneiden haastateltavien kohdalla voidaan todeta, että kielikontaktien säilyessä reseptiivisyys toimii edelleen hyvin. Vain yksi vastaaja kertoi, että ei ole juuri tekemi-

sissä slovakinkielisten kanssa, mutta kertoi silti ymmärtävänsä slovakia melko hyvin ja keskustelutilanteissa kommunikaatio slovakia puhuvan kanssa on sujunut ongelmitta omalla kielellä.

Haastattelujeni perusteella Tšekissä asuvilla nuorilla on edelleen paljon kontakteja slovakin kielen kanssa konkreettisesti ihmisten välisten keskustelujen ansiosta. Jos työn tai opiskelun takia on slovakien kanssa tekemisissä, saattaa silloin kielikontakteja olla jopa päivittäin. Suurin ero on ehkä kontaktit puhutun ja kirjoitetun kielen kanssa. Puhuttua kuulee selkeästi enemmän, ja sen ymmärtäminen ei ole juuri koskaan ollut haastatteluun osallistuneille vaikeaa, kun taas kirjoitettu slovakki tuotti haastateltaville hieman hankaluuksia.

Yllättävää on myös, että alueellinen ero ei vaikuta ymmärtämiseen niin paljon kuin olin aluksi ajatellut. Toki määrällisillä vastaajilla on ehkä enemmän päivittäisiä kontakteja slovakin kielen ja sen puhujien kanssa, mutta ero ymmärtämisessä ei näytä olevan kovin suuri verrattuna böömiläisiin. Suurin ero oli ehkä siinä, että määrälliset korostivat enemmän sitä, että heille puhuttu slovakki on huomattavasti helpompaa ymmärtää kuin kirjoitettu.

Slovakkiin myös suhtauduttiin erittäin positiivisesti. Pientä ”isovelisyndroomaa” oli kuitenkin havaittavissa, mutta asenteet eivät olleet haastattelujeni perusteella millään tapaa negatiivisia. Valtasuhteet näkyivät pääasiassa siinä, että haastateltavat eivät lähtisi mielellään Slovakiaan opiskelemaan. Myös pieni vitsailu slovakista voi johtua valtasuhteesta. Vitsailua ei kuitenkaan ylipäätään ilmennyt niin paljon kuin aluksi oletin. Vain kaksi haastateltavaa vitsaili slovakista.

Kaksi haastateltavaa luonnehti kieltä ”hassuksi” (*vtipný jazyk*), mutta usein slovakki kuullaan pehmeänä, sympaattisena tai jopa suloisena. Hassuksi luonnehtijat kuvailivat kieltä myös positiivisella adjektiivilla, joten *vtipný* ‘hassu, huvittava’ tässä yhteydessä tuskin tarkoittaa mitään kovin negatiivista. Se voi silti olla merkki jonkinlaisesta valtasuhteesta, vaikka ei merkittävästä.

Oletukseni oli, että tšekit eivät ole motivoituneita ymmärtämään slovakia, sillä ”slovakit kuitenkin osaavat edelleen tšekkiä”, joten heidän ei tarvitse kehittää omaa kielitaitoaan. Tilanne haastateltavieni kohdalla oli jopa päinvastainen, sillä yksi haastateltava kertoi puhuvansa slovakia tarkoituksellisesti slovakien kanssa, eikä kenelläkään ollut negatiivista suhtautumista slovakin kieltä kohtaan. Ymmärtämättömyys siis tuskin on seurausta negatiivisista asenteista.

Tutkimukseni ei ehkä anna täysin tarkkaa kuvaa tilanteesta, sillä vaikka pyrin löytämään haastateltavia eri alueilta ja eri aloilta, minulle sattuivat silti haastateltavat, joilla lähes kaikilla

oli slovankielisiä opiskelu- tai työkavereita. Syynä voi olla se, että suuri osa vastaajista opiskeli korkeakoulussa, ja niissä slovakien määrä on suuri. Toisaalta yksi haastateltavista epäili, että ei ehkä ymmärtäisi slovakia niin hyvin, jos ei olisi slovakian kanssa tekemisissä päivittäin. Nuoret siis tiedostavat itse, että slovakian ymmärtäminen riippuu yleensä kielikontakteista. Jää siis kysymykseksi, millainen suhde slovakkiin olisi henkilöillä, joille kontaktit kielen kanssa ovat hyvin harvinaisia tai jopa olemattomia.

Resumé

Tato diplomová práce pojednává o vztahu mladých českých dospělých ke slovenskému jazyku. Práce zkoumá změnu vnímání slovenského jazyka českými mladými od rozpadu Československa. Pro výzkum byli vybráni ti jedinci, kteří se narodili po roce 1990, tedy po rozpadu Československa, kdy se významně změnila jazyková situace. Závěry analýzy byly vypracovány na základě výpovědí šestnácti vybraných jedinců, již odpovídali na otázky, které se týkaly jejich postoje ke slovenštině. Rozhovory probíhaly na jaře 2019 a na jaře 2020. Důraz otázek byl kladen převážně na to, jak jsou nynější generace schopny porozumět slovenštině. Výzkumné otázky práce jsou, zda postoje ovlivňují porozumění slovenštině a zda má na tento vývoj vliv jazyková hegemonie nebo asymetrie.

Analýza se zaměřovala na tzv. receptivní bilingvismus, což znamená to, že si osoby při konverzaci rozumí, ačkoliv každý zúčastněný používá svůj mateřský jazyk, který je odlišný. Je zjištěno, že receptivní bilingvismus se aplikuje i v konverzacích mezi Čechy a Slováky, a to z důvodu příbuznosti těchto dvou jazyků. Práce se také zabývá jazyky samostatně, jejich společnou historií a vývojem. Při pohledu na dnešní situaci je třeba vzít v úvahu společnou historii jazyků a jejich mluvčích. V Československu byly tyto jazyky používány jako paralelní jazyky a měly být rovnoprávné. Situace v praxi nebyla úplně symetrická, protože čeština byla používána častěji, a to převážně z toho důvodu, že počet českých mluvčích byl mnohem vyšší.

Obecně se předpokládá, že mladí Češi již nerozumějí slovenštině tak, jako starší generace. Po rozpadu Československa postupně docházelo ke snížení výskytu slovenského jazyka v České republice, například v médiích. Je však nutné brát v úvahu migraci Slováků do České republiky ať už za studiem nebo prací. Díky tomu se i mladí Češi setkávají se slovenským jazykem při studiu nebo při práci.

Předsudky mohou ovlivnit porozumění jazyku. Pokud jsou postoje negativní, nemá jednatel obvykle motivaci k porozumění. To pro mé dotazované nepřicházelo v úvahu, protože všichni měli dobrý postoj ke slovenštině. Téměř každý jedinec se pravidelně setkával se slovenštinou. Pouze jeden respondent vypověděl, že se se slovenštinou setkává zřídka. Z mé analýzy také vyplývá, že četnost kontaktu dotazovaných Čechů se slovenštinou nebyla, překvapivě, ovlivněna místem jejich bydliště. Důvodem může být to, že respondenty byli převážně studenti vysokých škol, ve kterých je zastoupeno vysoké procento slovenských studentů. Moravští respondenti však rozuměli zvláště mluvené slovenštině lépe. Všichni respondenti uvedli, že vidí psanou slovenštinu mnohem méně, ale slyší ji často.

Všichni respondenti souhlasili s tím, že jejich rodiče a prarodiče rozumějí slovenštině více než oni. To však je obtížné měřit, protože všichni respondenti uvedli, že dobře rozumí slovenštině. Respondenti vypověděli, že jejich generace už neumí mluvit slovenským jazykem tak, jako starší generace. Všichni respondenti uvedli, že vždy mluví vlastním mateřským jazykem s někým, kdo mluví slovensky, a nikdy tedy nepoužívají pro komunikaci cizí jazyk (jako například angličtinu). Podle mého výzkumu tedy receptivní bilingvismus stále funguje. Někteří respondenti vypověděli, že slovenština pro ně zní vtipně, nicméně i přes to byl jejich vztah ke slovenštině pozitivní. Slovenština byla českými respondenty mnohdy popsána jako jazyk *pěkný, roztomilý* nebo *jemný*.

Lähdekirjallisuus

- Berger, Tilman. 2003. Slovaks in Czechia Czechs in Slovakia. *International Journal of the Sociology of Language* 2003 (162): 19–39.
- Blažek, Jiří. 1995. Break up of Czechoslovakia: roots, 1989, and consequences. *Treballs de la Societat Catalana de Geografia* N° 39, 143–149
- Český statistický úřad: https://www.czso.cz/csu/czso/obyvatelstvo_lide (Viitattu 16.1.2020)
- Dickins, Tom. 2009 Češi a slovenština [The Czechs and the Slovak language]. *Naše společnost*, 12–26.
- Eichlerová, Jana. 2010. Slovenština do škol. K vývoji česko-slovenského pasivního bilingvismu u nejmladší generace po rozdělení Československa, FF UK Praha: Ústav slavistických a východoevropských studií
- Eriksen, Thomas Hylland. 2016. Linguistic Hegemony and Minority Resistance. *Journal of peace research* 29.3: 313–332.
- Gooskens, Charlotte. 2007. “The Contribution of Linguistic Factors to the Intelligibility of Closely Related Languages.” *Journal of Multilingual and Multicultural Development*, vol. 28, no. 6, Informa UK Limited, pp. 445–67
- Gumperz, John Joseph. 1982. *Discourse Strategies*. Cambridge University Press
- Gyllin, Roger ja Ingvar Svanberg. 2000. *Slaviska Folk Och Språk*. Lund: Studentlitteratur
- Kalaja, Paula. 1999. Kieli ja asenteet. Teoksessa Kari Sajavaara & Arja Piirainen-Marsh: *Kielenoppimisen kysymyksiä*, s. 45–72. Jyväskylä: Soveltavan kielentutkimuksen keskus, Jyväskylän yliopisto
- KS = *Kielitoimiston sanakirja*. 2020. Helsinki: Kotimaisten kielten keskus. <https://www.kielitoimistonanakirja.fi/idiolekti> (Viitattu 17.8.2020)
- Leontiyeva, Yana, Renáta Mikešová, & Blanka Tollarová. 2018. *Pražané s cizím pasem. Výsledky výzkumu cizinců a cizinek ze zemí mimo EU žijících v české metropoli*. Praha: Sociologický ústav AV ČR
- Nábělková, Mira. 2007. Closely-related languages in contact: Czech, Slovak, “Czechoslovak”. *International Journal of the Sociology of Language*, (183) 53–73.)
- Nábělková, Mira. 2009a. Cudzí jazyk? Rozptyl nazerania na vzájomný vzťah slovenčiny a češtiny v súčasnom spoločenskom diskurze.
- Nábělková, Mira. 2009b. Slovenčina a čeština – blízke „cudzie“ jazyky? (Teoksessa *Studia Academica Slovaca* 38. *Prednášky XLV. letnej školy slovenského jazyka a kultúry*. Ed. J. Pekarovičová, M. Vojtech. Bratislava: Univerzita Komenského, 221–238.)

- Nábělková Mira & Marián Sloboda. 2013. Receptive multilingualism in ‘monolingual’ media: managing the presence of Slovak on Czech websites. *International Journal of Multilingualism*, 10:2, s. 196–213
- Nábělková, Mira. 2014. “The Case of Czech-Slovak Language Contact and Contact-Induced Phenomena.” Teoksessa Besters-Dilger, Juliane. et al (toim.) *Congruence in Contact-Induced Language Change*, vol. 27, s. 61–92, De Gruyter
- Nekvapil, Jiří. 2012. Main challenges faced by Czech as a medium-sized language: The state of affairs at the beginning of the 21st century. Teoksessa Vila, F. Xavier. *Survival and Development of Language Communities: Prospects and Challenges*. Clevedon: Channel View Publications
- Nuorluoto, Juhani. 2003. *Slaavien Kirjalliset Traditiot Ja Kirjakeilet: Aatehistoriallisia Taus-toja, Kielellisiä Valintoja, Identiteettien Kehityksiä*. Helsinki: Yliopistopaino.
- Praakli, Kristiina. 2017. *Viron kieli Suomessa: ELDIA-projektin tuloksia: lyhennelmä tutkimusraportista*. Research consortium ELDIA
- Ribbert, Anne & Jan. D. ten Thije. 2007. Receptive multilingualism in Dutch German intercultural team cooperation. Teoksessa ten Thije, Jan D., ja Ludger Zeevaert. *Receptive Multilingualism: Linguistic Analyses, Language Policies, and Didactic Concepts*. s. 73–103. Philadelphia: J. Benjamins Pub. Co.
- Rychlík, Jan. 2016. The “Velvet split” of Czechoslovakia (1989-1992). Teoksessa Mark M. Stolarik. *The Czech and Slovak Republics: Twenty Years of Independence, 1993-2013*. s. 23–46. Central European University Press
- Sloboda, Marián. 2010. Menej používané jazyky v Česku: problémy rozvoja v jazykovo "homogénnom" národnom štáte. Teoksessa Papp, A. M. (toim.), *Kevésbé használt nyelvek helyzete a Visegrádi Négyek országában – The Situation of the Lesser Used Languages in Visegrad Four Countries*. s. 38-5. Budapest: Országos Idegennyelvű Könyvtár
- Sussex, Roland, & Paul Cumberley. 2006. *The Slavic Languages*. Cambridge: Cambridge University Press
- Trudgill, Peter. 2004. Glocalisation and the Ausbau sociolinguistics of modern Europe. Teoksessa Anna Duszak and Urszula Okulska (toim.) *Speaking from the margin: global English from a European perspective*. 35-49. Frankfurt: Peter Lang
- Tuomi, Jouni & Anneli Sarajärvi. 2009. *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. 5., uud. laitos., Tammi
- TechTerms. 2020. <https://techterms.com/definition/flaming> (Viitattu 20.9.2020)

ten Thije, Jan D. & Ludger Zeevaert. 2007. Introduction Teoksessa Jan D. ten Thije ja Ludger Zeevaert. *Receptive Multilingualism Linguistic Analyses, Language Policies, and Didactic Concepts*. s. 1–21. Philadelphia: J. Benjamins Pub. Co.

Wright, Sue. 2003. *Language Policy and Language Planning: From Nationalism to Globalisation*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.

YK:n ihmisoikeuksien julistus. <https://www.ohchr.org/EN/UDHR/Pages/Language.aspx?LangID=slo> ja <https://www.ohchr.org/EN/UDHR/Pages/Language.aspx?LangID=czc> (Viitattu 28.8.2020)

Liite: Haastattelurunko

Taustakysymykset

Nimi:	Ikä:	Kotipaikka:
Kansallisuus:	Äidinkieli:	Koulutusala:
Vanhempien kotipaikka:	Äiti:	Isä:
Vanhempien äidinkieli:	Äiti:	Isä:

Aihekysymykset

1. Jaké další jazyky ovládáte vedle vašeho rodného jazyka?

Mitä muita kieliä puhut äidinkielesi lisäksi?

2. Studoval/a jste někdy slovenštinu záměrně?

Oletko joskus opiskellut slovakia tarkoituksella?

3. Jak byste popsál/a váš vztah ke slovenštině? Je slovenština cizí jazyk??

Kuinka itse kuvailisit omaa suhdettasi slovakian kieleen? Onko slovakki vieras kieli?

4. Setkáváte se se slovenštinou ve svém každodenním životě? Máte slovenské přátele?

Näetkø/kuuletko slovakia arjessasi? Onko sinulla esimerkiksi slovakinkielisiä ystäviä?

5. Myslíte si, že názory vašich rodičů se liší od toho vašeho? (ke slovenštine). Jak?

Uskotko vanhempiesi mielipiteiden eroavan omistasi? Miten?

6. Mluvil/a jste někdy s někým, kdo mluví slovensky, a rozuměli jste si, i když jste každý mluvili svým mateřským jazykem?

Oletko joskus puhunut slovakinkielisen kanssa niin, että olette täysin ymmärtäneet toisianne, vaikka olette puhuneet omaa kieltänne?

7. Změnil se v takovém případě způsob, jakým mluvíte? Snažil/a jste se například používat slova, která jsou v obou jazycích stejná? Snažil/a jste se mluvit pomaleji nebo méně hovorově?

Onko oma tavallinen puhepasi silti muuttunut tällaisessa tapauksessa? Oletko esimerkiksi yrittänyt käyttää sanoja, jotka tiedät olevan slovakia? Oletko yrittänyt puhua hitaammin tai vähemmän puhekielisesti?

8. Musel/a jste někdy použít jiný jazyk, například angličtinu (s někým, kdo mluvil slovensky)? Oletko joskus joutunut turvautumaan tällaisessa tilanteessa esimerkiksi johonkin muuhun kieleen, kuten englantiin?

9. Je pro vás snazší porozumět psané nebo mluvené slovenštině?

Onko sinun helpompi ymmärtää kirjoitettua slovakia vai puhuttua?

10. Musel/a jste někdy, např. ve škole nebo na univerzitě, číst články ve slovenštině? Pokud ano, bylo pro vás čtení takového textu obtížné?

Onko teillä ollut joskus esimerkiksi koulussa tai yliopistossa luettavana artikkeleita slovakiksi? Jos kyllä, onko tekstin lukeminen tuottanut sinulle vaikeuksia?

11. Pokud byste si chtěl/a přečíst nějaký zajímavý článek, který by byl ve slovenštině, snažil/a byste se najít českou verzi?

11. Jos haluaisit lukea esimerkiksi jonkin mielenkiintoisen artikkelin, joka olisi slovakiksi, yrittäisitkö silti löytää siitä tšekkiläisen version?

12. Uvažoval/a jste někdy o studiu na Slovensku?

Oletko joskus harkinnut opiskeleväsi Slovakiassa?

13. Myslíte si, že vaši rodiče rozumí slovenštině lépe (než vy)?

Uskotko vanhempiesi ymmärtävän slovakia itseäsi paremmin?

14. Domníváte se, že se v budoucnu bude čeština a slovenština vyvíjet natolik odlišně, že jejich vzájemné porozumění nebude nadále možné?

Uskotko, että tulevaisuudessa kielet kehittyvät niin erilaisiksi, että keskinäinen ymmärtäminen on lähes mahdotonta?